

Türkiye’de Üniversitelerin Kalitesini Belirlemek İçin Bir Yaklaşım

An Approach to Determine the Quality of Universities in Turkey

Necati AĞIRALIOĞLU

ÖZ

Son yıllarda, üniversitelerin kalitesini belirlemek için uluslararası ve ulusal sıralamalar gibi bazı yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bütün üniversitelerin ağırlıklı sıralaması problemlidir. Sıralamalar üniversiteler hakkında pek az bilgi sağlarlar. Sıralamalar göstergelerin seçimi, metodlar, ağırlık faktörleri, güvenilirlik ve geçerlilik açılarından sorgulanmaktadır.

Türkiye’de yükseköğretim kurumları hakkında geniş bilgiler bulunmaktadır. Fakat bu bilgiler potansiyel ortak kullanıcılara kalite güvenceli veriler ve güvenilir bilgiler olarak pek eğer olarak sağlanmaktadır. Bu çalışmada, öğrenciler, aileler ve diğer hedef gruplarını bilgilendirmek üzere, uluslararası sıralamalardaki kriterler ve bazı göstergeler kullanılarak Türkiye’de üniversitelerin kalitelerinin belirlenmesi için bir yaklaşım teklif edilmiştir. Bu amaçla çeşitli göstergeleri içeren bir anket hazırlanmıştır. Bu anket, sıralama bilgileri için bir kaynak ve üniversite imkânlarının değerlendirilmesi için bir rehber olabilir. Bu ankete bağlı olarak Türkiye’de bir üniversitenin kalitesi belirlenebilecektir.

Anahtar Sözcükler: Üniversite, Kalite, Sıralama, Anket, Türkiye

ABSTRACT

In order to determine the quality of universities some approaches such as international and national rankings have been used in recent years. University weighted rankings of entire universities are problematical. They provide too little information. Rankings may be seriously questioned in terms of selection of indicators, methods, weighted factors, reliability and relevance. There is a great deal information about higher education in Turkey. But the quality of information to all stakeholders does not merely depend on quality assured data sources and the reliability of the information. In this study, a proposed approach is suggested to determine the quality of a university in Turkey using some international ranking criteria to provide information to all potential target groups such as students, families and others. For this purpose an extensive questionnaire is prepared. This questionnaire could become both a source of ranking information and a basis of allocation of sources. Depending on this questionnaire, any university in Turkey can be classified in quality using this simple proposed approach.

Keywords: University, Quality, Ranking, Questionnaire, Turkey

GİRİŞ

Üniversite hemen hemen bütün dünyada ortak kullanılan bir kelimedir. İngilizcede “university”, “universe” kelimesinden gelmektedir. “Universe” ise hepsi bir arada, dünyayı ve bütün insanları kapsayan anlamında kâinat veya evren demektir. Eski İngilizce ve Fransızcadan günümüze kadar gelen üniversite kelimesi bütün kâinat bilimlerini kapsayan, bütün fakülteleri içeren mekân ve kurum demektir. (Webster’s New Twentieth Century Dictionary, 1979). Kısaca üniversite bütün kâinat (evren) bilimlerinin verildiği ve üretildiği yükseköğretim kurumudur. Eskiden

Doğu kültüründe üniversite kelimesi yerine medrese (yüksekokul) kullanılırdı.

Uluslararası kurumlar tarafından hazırlanıp 2012 yılında yayınlanan raporlara göre dünyadaki en iyi 200 üniversite arasına Türkiye’den hiçbir üniversite girememiştir (<http://www.arwu.org>), (Ağırlioğlu, 2012a). Bunun sebepleri düşünülürken, iyi üniversite olmak ne demektir sorusu akla gelmektedir.

Her yıl iyi üniversiteler sıralanırken genellikle sıralama kriterleri ortaya konmakta, bilimler gruplarına ayrılmakta ve üniversiteler ile onların bölümlerinde en iyiler belirlenmektedir.

Necati AĞIRALIOĞLU (✉)

İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul Technical University, Faculty of Civil Engineering, Istanbul, Turkey
necati@itu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 01.11.2012

Kabul Tarihi/Accepted : 01.12.2012

Dünyadaki iyi üniversiteler sıralanırken farklı kriterler kullanılmaktadır. Bazıları tek bir kriter esas alırken bazıları da değişik kriterleri farklı ağırlıklarla hesaba katmaktadır. Bazı sıralamalar belli bir ülke için yapıldığı gibi bir kısmı kıtalara göre, bazıları bütün dünyayı kapsayacak şekilde sıralama yapmaktadırlar. Bir kısım sıralamalarda lisans programlarına, bazılarında ise lisansüstü programlara göre en iyiler belirlenmektedir. Bir kısmında ise her bir bölüm için ayrı yapılmakta ve belli bir bölüm için en iyiler sıralanmaktadır.

“US News and Reports”un değerlendirmesinde altı kriter esas alınmaktadır: Akademik uzmanların değerlendirmesi (%40), firmaların insan kaynakları yöneticilerinin değerlendirmesi (%10), uluslararası öğretim üyesi sayısı değerlendirmesi (%5), uluslararası öğrenci sayısı değerlendirmesi (%5), öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı değerlendirmesi (%20), öğretim üyesi başına düşen atıf sayıları değerlendirmesi (%20). Bu raporda üniversiteler lisansüstü programlara göre; 1. İşletme, 2. Hukuk, 3. Tıp, 4. Mühendislik, 5. Beşeri Bilimler, 6. Sağlık, 7. Halkla İlişkiler, 8. Güzel Sanatlar olarak sıralanmaktadır (<http://www.usnews.com/education/worlds-best-universities-rankings>, 2012),

Öte yandan “Academic Ranking of World Universities” (<http://www.arwu.org>)’e göre dünya üniversiteleri akademik olarak sıralanırken;

1. Mezunlardan Nobel ödülü veya Fields madalyası kazanan (%10),
2. Öğretim üyelerinden Nobel ödülü veya Fields madalyası kazanan (%20),
3. Yüksek atıf alan araştırmacı (%20),
4. *Nature* ve *Science* dergilerinde makale (%20),
5. SCI ve SSCI’ye giren dergilerde makale (%20),
6. Her akademisyenin akademik çalışması (%10)

şeklinde hepsi akademik yayına dayalı olan 6 kriter esas alınmaktadır.

2012 yılına göre mezunlarından ödül alan üniversiteler arasında 1. *Harvard*, 2. *Cambridge*, 3. *MIT*, 4. *University of California, Berkeley* ve 5. *Columbia* ilk beş sırayı almıştır. Öğretim üyelerinden ödül alanlarda ise sıralama şöyledir: 1. *Harvard*, 2. *Cambridge*, 3. *Princeton*, 4. *Chicago* ve 5. *MIT*. 2012 yılı en iyi üniversiteler sıralamasında ilk 10’a girenler: 1. *Harvard*, 2. *Stanford*, 3. *MIT*, 4. *University of California, Berkeley*, 5. *Cambridge*, 6. *Caltech*, 7. *Princeton*, 8. *Columbia*, 9. *Chicago* ve 10. *Oxford*’dur. İlk 10’a giren bu üniversiteler, bir yıl önce ilk 10’a girenlerle aynıdır (<http://rankingwatch.blogspot.com>).

Üniversiteler konularına göre de sıralanmaktadır. 2012 yılında *MIT* şu konularda dünya birincisi olmuştur: Dilbilim, bilgisayar bilimleri, kimya mühendisliği, inşaat mühendisliği, elektrik mühendisliği, makine mühendisliği, ekonomi ve ekonometri, fizik ve astronomi, matematik, kimya ve malzeme bilimleri.

Harvard ise modern diller, tıp, psikoloji, eczacılık, yer ve deniz bilimleri, siyaset ve uluslararası çalışmalar, hukuk, sosyoloji ve eğitim konularında birinci olmuştur.

Oxford ise filoloji, jeoloji ve tarih konularında birincidir. *Stanford* çevre bilimleri, istatistik ve yöneylem araştırması ile iletişim ve medya çalışmalarında en öndedir. *Cambridge* de İngiliz dili ve edebiyatı konusunda birinci olarak belirlenmiştir (<http://rankingwatch.blogspot.com>).

Uluslararası sıralamalarda ARWU (“Academic Ranking of World Universities”), beş geniş konu sahası esas alarak listelerini hazırlamaktadır. Bunlar, 1. Tabii Bilimler ve Matematik, 2. Mühendislik, Teknoloji ve Bilgisayar Bilimleri, 3. Hayat ve Tarım Bilimleri, 4. Klinik Tıp ve Eczacılık, 5. Sosyal Bilimlerdir (<http://www.arwu.org>).

“National Research Council” (<http://www.nationalacademies.org/nrc>), 41 alandaki lisansüstü programlarını; 1. Verilen doktora sayısına, 2. Özel sahalarda verilen doktora sayısına, 3. Her programa düşen ortalama doktora sayısına göre yapmaktadır. Buna göre sıralama yapıldığında doktora yoğunluğu sıralaması da şöyle olmaktadır:

1. Güzel Sanatlar ve Beşeri Bilimler, 2. Biyolojik Bilimler, 3. Mühendislik, 4. Fizik Bilimleri ve Matematik, 5. Sosyal Bilimler ve Davranış Bilimleri.

“Times Higher Education World University Rankings” (<http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings>) ise ilk defa 2010 yılında dünya üniversiteleri için bir sıralama yapmış ve Tablo 1’ deki 13 kriteri 5 gruba ayırarak ağırlıklı değerlendirmelerde bulunmuştur. Tablodan görüldüğü gibi sıralamada ağırlığın %60’ı bilimsel yayın ve atıf sayılarına ayrılmıştır.

Bunlar gibi çoğu değerlendirmelerde üniversitelerin genellikle akademik çalışmaları değerlendirilmektedir. Üniversitenin öğretim gibi diğer faaliyetleri ve üniversitelerin mevcut alt yapıları değerlendirilmemektedir. Halbuki üniversitelerin sadece akademik çıktıları değil, öğrenci yetiştirmek gibi diğer faaliyetleri ve bütün faaliyetlerin verimini sağlayan altyapı tesisleri de önemlidir. Türkiye’deki üniversitelerin verimi hakkında daha önce tarafımızdan bazı çalışmalar yapılmıştır (Ağralıoğlu, 1997; 1999; 2001; 2011).

Bu çalışmada ise Türkiye üniversiteleri için bütün altyapıların ve bütün faaliyetlerin değerlendirilebileceği ölçülebilir kriterler ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu incelemede, Türkiye’de üniversite hakkında genel bilgiler sunulduktan sonra, dünyadaki en iyi üniversiteler ışığı altında iyi bir üniversite olmak için gerekli görülen kriterler üzerinde durulacaktır. Son olarak bir üniversitenin durumunu sınıflandırmak için bu kriterlere bağlı olarak anket soruları hazırlanacak ve sonuçların değerlendirilmesi yapılacaktır. Dünya literatüründe bu konu ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan buradaki inceleme konusunda yapılan ilk çalışma özelliğindedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de üniversite standartlarının oluşmasına, kalitenin yükseltilmesine ve birbirleri ile yarışır hale gelmesine destek verilmek istenmiştir. Bu çalışma yardımı ile insanlar ve üniversiteler, üniversiteleri değerlendirebilecektir. Bunun yanında, üniversitelerle ilgili bilgiler ve anket soruları sunulmuş, insanların özellikle üniversite adaylarının, velilerin ve iş dünyasının üniversiteler hakkında gerçek bilgiler edinmelerine katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Tablo 1: Times Higher Education'a Göre Sıralamada Kullanılan 15 Kriter ve Yüzdeleri

Kriter Grubu	Grup Yüzdesi	Kriter	Kriter yüzdesi
Araştırma	30	Araştırma saygınlığı	18
		Araştırma geliri	6
		Bir öğretim üyesinin ortalama yayın sayısı	6
Öğretim	30	Öğretim saygınlığı	15
		Bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı	4,5
		Bir lisans öğrencisine düşen doktora sayısı	2,25
		Bir öğretim üyesine düşen doktora sayısı	6
Atıflar	30	Kurum geliri	2,25
		Bir yayına düşen atıf sayısı	30
Uluslararası Durum	7,5	Toplam öğrenci sayısına düşen yabancı uyruklu öğrenci sayısı	2,5
		Toplam öğretim üyesi sayısı içinde yabancı uyruklu öğretim üyesi sayısı	2,5
		Toplam yayın sayısı içinde yabancılarla ortak yapılan yayın sayısı	2,5
Sanayi Geliri	2,5	Bir araştırmacıya düşen sanayiden sağlanan gelir	2,5
Toplam	100		100

Bu inceleme bir üniversitenin altyapı ve hizmetlerindeki eksikliklerinin tespiti, giderilmesi ve takibi için de kullanılabilir. Çalışma yapılırken dünyanın en iyi üniversitelerinin verileri toplanmıştır. Çalışmada elbette belli bir ülkenin veya üniversitenin propagandası hedeflenmemiş; iyi üniversite fikrinin toplumda yaygınlaştırılmasına katkı sağlanmak istenmiştir.

Üniversite Hakkında Genel Bilgiler

Üniversite Hizmetleri

Bir üniversitenin ana görevi eğitim ve araştırma yapmaktır. Konunun ayrıntılarına girmeden önce, bir üniversiteden vermesi beklenen hizmetler kısaca gözden geçirilecektir.

- Öğrencileri Eğitmek:** Üniversiteye gelen öğrenciye mesleği için gerekli temel bilgiler yanında toplumu, kâinatı, kültürleri ve insanları anlamada bazı temel ilkeler verilmeye çalışılır. Bilgi ve görgüsünün artması için bazı altyapılar oluşturulur. Bu eğitimde bilgiler edinme yanında bilgiye ulaşma vasıtaları öğretilir ve bazı becerilerin kazanılması sağlanır. Kısaca bu eğitimle üniversiteler (devletler) iyi meslek adamı (uzman) ve iyi bir insan (vatandaş) yetiştirmeyi hedeflerler.
- Araştırmalar Yapmak ve Bilgi Üretmek:** Üniversite kadroları kendi alanlarında bilimsel ve uygulamalı araştırmalar yaparlar. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar, raporlar halinde hazırlanır, ulusal ve uluslararası kongrelere sunulur, hakemli dergilerde yayınlanır. Üniversitelerde öğretim elemanları öğrencilerle birlikte bilgi üretirler. Bir bakıma üniversite bilgi üreten bir merkezdir.
- Dil Öğretmek:** Üniversite eğitimi dil ve kavramlara dayandığı için üniversitelerin mensuplarına resmi dil kadar en az bir yabancı dili öğrenmeleri için gerekli alt yapıları hazır bulundurmaları istenir.
- Bilgiyi Yaymak:** Üniversiteler kendi ürettikleri veya başka kişi ve kurumlarca üretilen bilgileri topluma yayarlar. Mev-

cut ve yeni bilgileri konferanslar, raporlar, kitaplar ve medya vasıtaları ile topluma yayarak bilgi toplumu oluşmasına katkı sağlarlar.

- Fikir ve İnsan Gücü Kaynağı Olmak:** Devlet ve özel kuruluşlar için üniversite fikir ve insan gücü kaynağı olur. Fertler veya kurumlar, üniversitelerden kendi konularında fikir sorabilir, rapor isteyebilirler. Çeşitli kuruluşlar üniversitelerdeki insan gücünden uzman veya yönetici olarak faydalanabilirler.
- Toplum ve Devletle İşbirliği Yapmak:** Üniversiteler kişi, kurum ve kuruluşların ihtiyaçlarını sağlamak üzere toplum ve devletle işbirliği yaparlar. Böylece bölgelerinin, ülkelerinin veya devletlerinin, hatta evrenin problemlerinin çözümüne katkı sağlarlar. Bunun için, kendi bölgeleri başta olmak üzere, projeler üretebilir, çeşitli kurum ve kuruluşlara danışmanlık yapabilir ve mahkemelere uzmanlıkları konusunda bilirkişilik hizmetleri verebilirler.

Ülkeler üniversitelerini şekillendirirken bazı üniversitelerde belli hizmetlere daha fazla ağırlık vererek kaynakların israf edilmesini önlemeye çalışmaktadırlar.

Ülkelerin Üniversite Sayıları

Dünya ülkelerinde pek çok sayıda üniversite kurulmuş veya yeni kurulmaktadır. 2012 yılına göre en çok üniversite ve yüksekokulu bulunan 10 ülke ve üniversite sayıları Tablo 2'de gösterilmiştir (<http://www.toptenofcity.com/education/top-10-countries-with-most-universities-2012.html>). En çok üniversite ve yüksekokul Hindistan'da bulunmakta, ondan sonra ABD gelmektedir.

Bazı üniversiteler reformlar yaparak kendilerini yenilemekte, bazıları ise değişime direnmektedir (Leggon, 1997; Levine, 1997). Ülkeler yeni üniversiteler kurmuş ve hızla kurmaya devam etmektedirler. Son 6 yılda Meksika'da 105 üniversite kurulmuştur. Hindistan'da hükümet 2020 yılına kadar 100 yeni

Tablo 2: Ülkelerin Üniversite Sayıları

Sıra No	Ülke	Üniversite Sayısı
1	Hindistan	8407
2	Amerika Birleşik Devletleri	5758
3	Arjantin	1705
4	İspanya	1415
5	Meksika	1341
6	Bangladeş	1268
7	Endonezya	1236
8	Japonya	1223
9	Fransa	1062
10	Çin	1054

üniversite kurulması gerektiğini beyan etmiştir. Çin'de 2000 yılında 1000 olan üniversite sayısının 10 yıl içinde iki katına çıkacağı bildirilmiştir. Brezilya'da 1997-2009 arasında 1512 yeni üniversite kurulmuştur (Marmolejo, 2012a).

2030 yılında dünyanın en kalabalık ülkesi olması beklenen Hindistan'da şu anda öğrenim çağında (6-23 yaş arası) 370 milyon kişi bulunuyor. Hindistan'da gelecek 40 yılda nüfusun artmayacağı, fakat Çin'de aynı dönemde üniversite çağındaki nüfusun %23 azalacağı tahmin ediliyor. Hindistan hükümeti 2020 yılına kadar 1000 yeni üniversite ve 50000 kolej (yüksekokul) kurulmasına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu ise yılda 125 üniversite ve 6250 kolej kurmak demektir (Marmolejo, 2012b).

Türkiye'de 2012 itibarıyla 180 dolayında üniversite bulunmaktadır. Bunların çoğu yeni kurulmuştur. Bu üniversitelerin %30'dan fazlası vakıf üniversitesi, diğerleri devlet üniversitesidir. Bu üniversite ve yüksekokulların 2 tanesi ileri teknoloji enstitüsü, 10 tanesi teknik üniversite, 4 tanesi askeri okul, bir tanesi güzel sanatlar üniversitesi ve bir tanesi polis akademisidir.

Üniversite Türleri

Yükseköğretim kurumları, yani üniversite ve yüksekokullar (kolejler) tek tür değildir. Dünyada pek çok tür yüksekokul ve üniversite vardır. Bu kurumlar çeşitli şekillerde sınıflandırılabilirler:

1. Kurumu kuran kuruluşa göre sınıflandırma
 - a. Devlet üniversitesi
 - b. Vakıf üniversitesi
 - c. Özel üniversite
2. Eğitim süre ve seviyelerine göre sınıflandırma
 - a. 2 yıllık
 - b. 4 yıllık kuruluşlar

İki yıllık okulların kayıt ücreti az olduğu için bazı öğrenciler 2 yıllık okula girmekte ve sonra 2+2 = 4 şeklindeki yapıya uygun olarak 4 yıllık kısmına geçebilmektedirler.

Ayrıca yüksek lisans veya doktora üniversiteleri söz konusudur. Bunlardan başka araştırma üniversiteleri de denen kurumlar

vardır. Bunlar 60 tanesi ABD'de, 2 tanesi Kanada'da olmak üzere sıralamada önde olan toplam 62 üniversite bir araya gelmişler ve Amerikan Üniversiteler Birliğini oluşturmuşlardır. Bu birliğin hedefi ABD'de doktora programlarını standartlaştırmak ve bilimsel araştırmalar yapmaktır.

Bunlardan başka çeşitli ülkelerde farklı amaçlı ve yapılı yükseköğretim kurumları meydana getirilmiştir. Bunlar arasında aşağıdaki türler sayılabilir:

- a. Toplum ("community") yüksekokulları
- b. Müzik ve sanat yüksekokulları
- c. Edebiyat ve felsefe yüksekokulları
- d. Eyalet üniversiteleri
- e. Bölge üniversiteleri
- f. Uluslararası üniversiteler (dünya üniversitesi)
- g. Başka ülkelerde şube açan üniversiteler
- h. Çok kampuslu üniversiteler
- i. Uzaktan eğitim kurumları
- j. Açık öğretim üniversiteleri
- k. Teknoloji üniversiteleri (*MIT* ve *Caltech* gibi)
- l. Politeknikler
- m. Tıp ve sağlık bilimleri
- n. Sağlık merkezleri
- o. Askeri yüksekokullar ve harp akademileri
- p. Askeri tıp akademileri
- q. Kadın yüksekokulları
- r. Teknoloji enstitüleri
- s. Yüksek teknik okullar
- t. Tarım yüksekokulları
- u. Öğretmen yüksekokulları
- v. Dinlere bağlı yüksekokullar

Görüldüğü gibi dünyada tek tür üniversite yoktur. Dünyadaki üniversiteler: 1. Araştırma üniversiteleri, 2. Doktora Üniversiteleri, 3. Yüksek lisans üniversiteleri ve kolejler (yükseköğretim okulları) 4. Lisans kolejleri, 5. Mühendislik ve teknoloji okulları, 6. Tıp okulları ve sağlık merkezleri şeklinde sınıflandırılmaktadır. Ayrıca 2 yıllık ve 4 yıllık yüksek okullar vardır.

Öte yandan bazı üniversiteler yeni kurulurken, bazılarının kuruluşu en az 100 yıl öncesine dayanır. Bir kısmı doğrudan üniversite olurken, bazıları bir yüksekokuldan veya bir akademi-den üniversiteye döndürülmüştür. Bir üniversitenin gerçekten üniversite olabilmesi için kuruluşundan itibaren uzun zaman geçmesi gerekebilir. Bir üniversitenin iyileştirilmesi de uzun zaman alır.

Türkiye’de de siviller için meslek yüksekokulları, konservatuvarlar, üniversiteler, teknik üniversiteler, teknoloji enstitüleri gibi çeşitli üniversite ve yüksekokul türleri vardır.

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de bütün yüksekokulları ve üniversiteleri aynı duruma getirmek hem gerekli değildir hem de imkânlar ve kaynaklar bakımından mümkün değildir. Ayrıca farklı amaçlı okulların farklı yapılarda olmaları verim ve kalite açısından da uygun olmaktadır. O zaman, nasıl bir üniversite isteniyor sorusu akla gelebilir. Devlet, önce sanayi ve iktisat politikaları ile birlikte dış politikasını ortaya koyduktan sonra bunlara uygun bilim ve teknoloji siyasetini belirlemelidir. Burada iyi bir üniversite için olmazsa olmaz şartlar üzerinde durulacaktır. Önce Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarındaki üniversiteye bir göz atılacaktır.

Ülkemizde İlk Yıllar

1869 yılında yayınlanan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* ile İstanbul’da bir ‘Darülfünun-u Osmanî’ (Osmanlı Bilimlerevi) adıyla Avrupa tarzında bir üniversite kurulması planlanmış, ancak 1900 yılında II. Abdülhamit zamanında ‘Darülfünun-u Şahane’ adıyla bu kuruluş açılabilmiştir. Darülfünun’da Mülkiye, Hukuk ve Tıbbiye mektepleri yanında Ulum-ı Aliyye-i Diniyye, Edebiyat, Ulum-u Riyaziye ve Tabiiye (Tabiat Bilimleri) kolları bulunuyordu. 1912’de çıkarılan bir düzenleme ile kuruma bir miktar malî ve idari özerklik verildi; adı ‘İstanbul Darülfünunu’ olarak değişti. Bağdat ve Konya Hukuk mektepleri, İstanbul’daki Dişçilik ve Eczacılık okulları Darülfünun bünyesine katıldı. İstanbul Darülfünunu 1933 yılında ‘İstanbul Üniversitesi’ne dönüştürüldü.

Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde ilk kurulan İstanbul Üniversitesi ve diğer akademik kuruluşların ilk yılları hakkında bazı bilgi ve veriler verilecektir.

Atatürk’ün üniversite reformu Alman üniversite modeline göre yapılmıştır. 1 Ağustos 1933’te İstanbul Üniversitesinde İsviçreli Prof. Albert Malche’nin hazırladığı rapor doğrultusunda Darülfünun kaldırılarak Batı’daki örnekleri gibi modern bir yükseköğretim kurumu oluşturulmaya başlanmıştır (Namal ve Karakök, 2011). Darülfünunun 88 müderris, 36 müderris muavini ve 44 muallim ve 72 asistan olmak üzere toplam 240 öğretim elemanı kadrosundan 157’si (71 müderris ve muallim, 13 müderris muavini ve 72 asistan) tasfiye edilmiştir. Yeniden yapılandırılan üniversitede 4 fakülte kurulmuş ve fakültelelere yurt dışından özellikle Alman ve Avusturyalı öğretim elemanları getirilmiştir.

1933 yılında yeni kurulan İstanbul Üniversitesinin öğretim elemanı sayıları Tablo 3’te verilmiştir. Toplam öğretim üyesi sayısı 180’dir. Ayrıca 142 asistan ve bilimsel yardımcının 43 tanesi yabancıdır.

O zaman Türkiye’de ilk ve tek üniversite olan İstanbul Üniversitesinin 1933’teki öğrenci sayıları Tablo 4’te gösterilmiştir. Planlanan sayı 2500 olduğu halde bütün sınıflardaki toplam öğrenci ilk yıl 3437’yi bulmuştur.

İstanbul Üniversitesinde 1933-1945 yılları arasında öğretim üyesi ve öğretim yardımcısı olarak çalışan Alman ve Avusturyalı mültecilerin sayıları Tablo 5’te verilmiştir (Widmann, 2000).

İstanbul Üniversitesinde 1933-1942 yılları arasında, 9 yılda, hazırlanan üniversite yayınları Tablo 6’da verilmiştir (Namal, 2012). İlk dokuz yılda 352 kitap basılmış veya baskıya hazır hale getirilmiştir.

Ayrıca İstanbul’daki yüksek okullarda 1933-1945 yıllarında çalışan Alman ve Avusturyalı öğretim üyeleri Tablo 7’de gösterilmiştir (Widmann, 2000). Bununla birlikte Yüksek Mühendis Mektebi Müfredat Programları, 1937-1938 Tedris senesinde ders veren 22 Türk ve 7 yabancı öğretim üyesi bulunmaktadır (Yüksek Mühendis Mektebi, 1937). Ayrıca İTÜ 1952 yılı mezunlar albümünde toplam 52 öğretim üyesi arasında 8 yabancı profesör adı geçmektedir. Bunların uyrukları anlaşılamamıştır.

Tablo 3: İstanbul Üniversitesinde 1933 Yılındaki Öğretim Elemanı Sayıları

Öğretim Üyesi	Türk	Yabancı	Toplam
Ordinaryüs Profesör	27	38	65
Profesör	18	4	22
Doçent	93	-	93
Asistan	99	43	142
Toplam	237	85	322

Tablo 4: İstanbul Üniversitesinde 1933 Yılındaki Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları

Fakülte	Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
1. Edebiyat Fakültesi	122	167	289
2. Fen Fakültesi	760	227	987
3. Hukuk Fakültesi	1082	196	1278
4. Tıp Fakültesi	849	36	885
Toplam	2813	624	3437

Tablo 5: Alman ve Avusturyalı Mülteciler ve Diğer Yabancılar

Fakülte	Mülteci Sayısı	Diğer Yabancılar
1. Tıp Fakültesi	46	
2. Fen Fakültesi	21	10
3. Edebiyat Fakültesi	21	5
4. Hukuk ve İktisat Fakülteleri	10	
Toplam	98	15

Tablo 6: İstanbul Üniversitesinde 1933-1942 Yılları Arasında Hazırlanan Üniversite Yayın Sayıları

Baskı Durumu	Kitap Sayısı
Üniversitece bastırılan kitap	175
Baskıda olan kitap	35
Öğretim üyelerinin bastırıldığı kitap	100
Çeviri kitap (28’i basılmış)	42
Toplam	352

Ankara'daki akademik kuruluşlarda 1933 -1945 yılları arasında çalışan Alman ve Avusturyalı mülteci sayıları Tablo 8'de verilmiştir. Ankara'da çalışan diğer yabancıların sayıları hakkında bilgi bulunamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde Türkiye'de görev yapan sadece Avusturyalı bilim adamı ve öğretmenlerin sayısı bile 50'den fazladır (Demir, 2011). Yurt dışından Türkiye'ye getirilen elemanların çoğu kurumların kurulmasında ve yönetiminde görev almışlardır (Widmann, 2000). Son olarak Türkiye'de ilk üniversite yıllarının kısa bir hikâyesi bir yabancının gözü ile aşağıda verilmiştir. Fermi (Fermi, 1968), *Meşhur Göçmenler: Bilim İnsanlarının Avrupa'dan Göçü: 1930-1941*, adlı kitabının **İlk Cennet (Sığınılan) Ülke: Türkiye** alt başlığında şunları yazıyor:

"1933 ilkbaharında, daha sonra Türkiye'nin batılılaşma modernizasyonu programını gerçekleştirecek olan Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), Darülfünunun yeniden yapılandırılacağını ilan etti. Türkiye ile Almanya arasındaki uzun süreli bağlantılardan dolayı, Türkiye hükümeti, meşhur bazı Alman bilim insanlarını alabileceğini ümit eden Türkiye hükümetinin bu isteğini Hitler'in bazı politikaları sayesinde gerçekleştirdi. Notgemeinschaft (Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Cemiyeti) bu fırsatı değerlendirdi. İstanbul Üniversitesinin yeniden yapılandırılması üzerinde uzman danışman olan Philipp Schwartz, İsveçreli Profesör Malche'nin (raporu ve) yardımı ile ilk önce Cenova'da, daha sonra Ankara'da Türk hükümeti üyeleri ile müzakereler yaptı ve Alman profesörleri ile sözleşmeler yapmak üzere tam yetki aldı. Türk parlamentosu (Meclis) eski Darülfünunu lağvetti ve onun yerine dört fakülteli yeni bir üniversite kurdu. 1 Kasım 1933'te üniversite açıldığı zaman yaklaşık 50 Alman, üniversitenin fakültelerindeydi. Bunların çoğu beş yıl sözleşme imzaladı ve Türk dilini öğrenecekleri ve belli bir süre içinde derste kullanacakları şartını kabul etti. Schwartz da bu

Tablo 7: İstanbul'daki Yüksekokullarda Çalışan Mülteci Sayıları

Kuruluş	Mülteci Sayısı
Yüksek Mühendis Mektebi (İstanbul Teknik Üniversitesi)	3
Güzel Sanatlar Akademisi (Mimar Sinan Üniversitesi)	2
Toplam	5

Tablo 8: Ankara'daki Akademik Kuruluşlarda 1933-1945 Yılları Arasında Çalışan Alman ve Avusturyalı Mülteci Sayıları

Kuruluş	Mülteci Sayısı
1. Ankara Devlet Konservatuvarı	21
2. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi	6
3. Numune Hastanesi (Tıp mensubu)	6
4. Hıfzıssıhha Enstitüsü (Tıp mensubu)	2
5. Yüksek Ziraat Enstitüsü	4
6. Siyasal Bilgiler Okulu	2
Toplam	41

elli kişiden birisiydi. Kendisi Amerika Birleşik Devletleri'ne gidene kadar Patoloji Enstitüsünün Başkanı olarak yirmi yıl İstanbul'da kaldı".

"1935'te, Türkiye'de hukuk sistemini dini sistemden laik sisteme dönüştürmek üzere Ankara'da daha önce kurulmuş olan mevcut hukuk okulunu çekirdek alan tam bir üniversite kuruldu. Ankara Üniversitesi başka bir Alman hoca grubunu aldı; Türkiye'deki diğer kurumlara da bazı Almanlar yerleştirildi. Böylece yüzden fazla kadın ve erkek Türkiye'de akademik kadrolara alınmış oldu. Bunların en meşhuru Türk Müziği eğitimi yeniden yapılandırmada hükümete yardım eden ve 1939'da ABD'ye göç eden bestekâr Paul Hidemith idi. Bir başkası çok meşhur opera direktörü Carl Ebert'ti. O 1933 yılında Ankara'ya çağrıldı, Türk devlet Opera ve Drama Okulunu ve Türk Devlet Tiyatrosunu kurdu ve yönetti. Daha sonra altı yıl California'da kaldı ve 1954 yılında Almanya'ya dönmeden önce ABD vatan-dışı oldu".

"1933'te İstanbul Üniversitesinin ilk sözleşmeleri Notgemeinschaft ile Türk Hükümeti arasında imzalanmıştı. Daha sonra sözleşmelerin Nazi hükümeti tarafından onaylanması şart koşulmuştu. Hâlbuki Nazi hükümetinin bütün adayların sözleşmelerini feshetme yetkisi vardı. Naziler, Türk projesine dışarıda kültür propagandası operasyonu olarak bakmaya başlamışlar, sık sık ya bir sözleşmeyi iptal ediyor veya iki adaydan hangisinin tercih edileceğini belirliyorlardı. Gerçekten, Naziler Türkiye'deki Almanları yakın takibe almışlardı. Harp bitince Alman konsolosluğu hala Alman pasaportu olan bütün erkeklerle askerlik hizmeti için davetiye gönderdi. Bütün Yahudilerin pasaportları iptal edildi. Fakat Yahudilerin yaklaşık yarısı veya çeyreği pasaportlarını ellerinde bulundurdu. Alman celpleri iptal edilmedi. Bir gün Asur Medeniyet Tarihçisi Hans Güterbock (1949'dan sonra Chicago Üniversitesine geçmişti) arabası ile evinin önüne gelince, kapıları açık Alman konsolosluğunun bir arabasının sokakta park etmiş olduğunu gördü. Askerlik celbini orada aldı. Fakat konsoloslukta, üniversite hocalarının askerlik hizmetinden muaf olduklarını, çünkü onların önemli bir kültür propagandası işi yaptıklarını söyledi. Güterbock 1935'te Ankara Üniversitesine katıldı ve daha sonra İstanbul Üniversitesinde ilk görevlendirilen bir Alman profesörün kız kardeşi Frances Hellman ile evlendi".

"Türkiye'deki Alman akademik topluluğu birbiri ile bağlarını çok iyi korumuştur. Güterbock'un dediğine göre sadece Ankara'da 50 kadar Alman aile vardı. Fakat onun hanımına göre, elbette Alman yüksek sosyal hayatı İstanbul'daydı. Çeşitli dallarda öğretim yapan Alman profesörlerin ortak bir çalışması bir dergi yayınlamak oldu. Bu bilim adamları Almanya'da veya Avusturya'daki dergilerde yayın yapamıyorlardı. Harp döneminde Amerikan dergilerine ise kesinlikle ulaşamıyorlardı. Alman hocaların tek yayın yapma imkânı Türk dergileriydi. Bunu yapmak için yazarlar çalışmalarının bir nüshasını Türkçe yazmak zorundaydılar. Bazı yayınevleri Türkçe dışındaki dillerde sadece çalışmanın özetini kabul ediyorlardı. Bu önemli bir fark meydana getirmedi. Türkiye dışından hiç kimse Türkçe dergileri okumuyordu. Bunun için Alman akademisyenler Şarkiyatçılıktan Sanskritçeye kadar her hangi bir bilimsel çalışmayı yayınlamak için kendi yayın sistemlerini kurdular. 18 sayı kadar devam eden

bu dergi, Almanca dili konusunda tecrübeli olan Türkiye'deki özel bir yayınevi tarafından basıldı. Fakat satışını Alman ilim adamları kendileri yapmak zorunda kaldı”.

“Türkçe ders anlatmak, hatta çok ciddi lisan çalışanlar için bile zordu. İlk yıllarda Alman profesörlerin sınıflarda bir açıklayıcı bulundurmalarına izin verildi. Friedrich Dessauer Ankara’da 1934’ten 1937’ye kadar bulunmuş ve Bremen Radyosundaki bir mülakatta, Almanya’da eğitim görmüş bir okutmanın dersini cümle cümle tercüme ettiğini söylemişti. “Bu dersi uzatıyordu, fakat biz Alman profesörleri kısa ve öz ve ayrıca açık anlatmaya zorluyordu.”, demişti. Hans Güterbock derslerini öğrencilere gayri resmi anlatacak kadar Türkçeyi ancak beş yılda, resmi olarak anlatacak kadar, ancak ülkeyi terk etmeden önce, yani sekiz yılda öğrendi. Fakat hanımı şuna dikkat çekti “Onun mesleği dilbilimdi. Diğerleri bu dili çok geç öğrendiler veya hiç öğrenemediler”.

“Öğrenciler Türkiye’nin her tarafından gelmişti. Onların çoğu köylü veya asker çocuklarıydı. Bu iki grup o dönemde ülke nüfusunun büyük bir kısmını meydana getiriyordu. Bu öğrencilerin bir kısmı daha önce hiç elektrik ışığı görmemişti. Fakat bunlar Dessauer’den biyofizik, Güterbock’tan Hitit tarihi ve Philipp Schwarz’tan modern tıp teknikleri öğrenmeye gelmişlerdi. Ve bunu çok iyi başardılar”.

“Çoğu Alman Türkiye’ye alışamadı ve sözleşmeleri bitene kadar veya Amerikan vizesi için gerekli olan Türkiye pasaportunu koruyabilmek üzere Türkiye’yi terk etmedi. Bunun için aralarında sık sık görüşmeler yapmışlar. Akademik kariyerlerinin başlangıcında olan genç Türkler kendilerinin hakları olan kadroları işgal ettiklerini düşündükleri Alman profesörlerini gücendirmişti. 1948’de içlerinde Güterbock’un da bulunduğu Ankara’daki beş Şarkiyatçının, üç aylık süre içinde işlerini terk etmeleri istendi. Güterbock, Türkiye’deki Alman bilim insanlarının hemen yarısının ABD’ye göç ettiğini tahmin etmişti. (Schulzes 1937’de, Güterbock 1949’da ABD’ye gitmişti). Diğer bir kısmı farklı Avrupa ülkelerine veya savaş bittikten sonra Almanya’ya döndü. Fakat bazıları ayrılmadı ve işlerini yılmadan yapmaktan memnun kaldı; İşte Philipp Schwartz’ın sözleri şöyledir: “Modern medeniyetin ve insanlık duygusunun temeli olan ruha sadık kalmak için ve tarihin bu karanlık günlerinde de olsa, bu ruhu binlerce yetenekli genç insana vermek için (kaldık)”.

Schwartz (1894-1977), İstanbul Üniversitesindeki 18 yıllık tecrübelerine dayanarak “İstanbul Üniversitesi’nin bugünkü durumu ve istikbali, 1950-1951” adlı 55 sayfalık bir rapor hazırlamıştır (Schwartz, 1951). Bu raporda özet olarak 1933 üniversite reformundan istenen başarının elde edilememesini iki ana sebebe bağlamaktadır: 1. Gençliğin kendine güveninin olmaması, 2. Gençlerin ülke yöneticilerine güvenmemesi. Başka tali sebepler arasında 1933 yılında Türkiye’ye getirilen meşhur bilim adamlarından çoğunun 5 yıl gibi kısa zaman içinde ülkeden kaçırılması olarak gösterilmiştir. Schwartz üniversitenin geleceği için dört temel tedbir teklif etmiştir: 1. Olgunluk sınavını vermiş her lise mezunu isterse üniversiteye girsin, 2. Bütün üniversite mensupları tam gün çalışsın, 3. 1933 yılında başlatılan üniversite reformu yeniden başlatılsın, 4. Üniversite muhtariyetini korusun, fakat devlet tarafından denetlensin.

Kendi ifadesi ile şöyle demektedir: “Ancak kat’i ehemmiyeti haiz olan bir noktayı tebarüz ettirmek isteriz ki, o da Amerika, İngiltere, Almanya, İsviçre gibi eski üniversitelere malik olan memleketlerde üniversitelerin durumları ve tekâmülleri her zaman üniversitenin dışındaki makamlar vasıtası ile kontrol edildiğidir”(Schwartz, 1951).

Namal (2012), ilk yıllar için şunları yazmaktadır: “Bu yıllarda, faşist Alman diktatör Hitler’in zulmünden kaçan pek çok değerli bilim adamı, en özgür ülke saydıkları Türkiye’ye sığınmaya başlamışlardı. Bu büyük bilgilerin ülkemize kazandırılması için, Türk üniversitesine alımları ve alışabilecekleri ortam hazırlanmıştır. Bu bilim adamlarıyla yapılan anlaşmalarla tespit edilen plan şöyleydi: Bu bilim adamları kısa zamanda Türkçe öğrenecek ve derslerini Türkçe vereceklerdi. Beş, on yıl içerisinde Türk doçentler yetişmiş olacak ve kürsüleri devralacaktı. Fakat Alman bilim adamları arzu edilen süre içerisinde Türkiye’de tutulamadığından, bu uygulama kısmen başarılı olabilmştir. Öte yandan, bu hocaların yerini alacak birçok değerli doçentin tam zamanlı olarak üniversiteye bağlanmaları sağlanamamıştı. Buna rağmen üniversitenin verimi, Darülfünun devrinin kat kat üstündeydi. Bu dönemde Batı bilim dünyasının tanıdığı ve orijinal araştırmaları klasik kitaplara geçmiş bilim adamlarımız yetiştirmiştir” (Namal, 2012). Akademik olarak pek çok yerli genç yetiştirilmiş ve ilk 10 yılda 50 doktora yaptırılmıştır (Namal, 2012).

İlk yıllar kısaca değerlendirilince, İstanbul’da dört ana fakülte açıldığı ve çok iyi bir öğretim kadrosu ile öğretime başlandığı görülür. Bu dört fakültenin birinin Edebiyat Fakültesi, diğerinin Fen Fakültesi olması dikkat çekicidir. Bundan dile ve temel bilimlere ne kadar değer verildiği anlaşılır. Ayrıca Türk dili ve diğer filoloji bölümlerinin açılması da çok sağlam bir üniversite kurulduğunu göstermektedir. Yabancı öğretim üyelerinden kısa zamanda Türkçe öğrenmeleri, derslerini Türkçe vermeleri ve Türkçe kitap yazmaları istenmiştir. Bunlar yerine getirilmesi çok zor olan hususlar olmasına rağmen, çoğu yabancı Türkçe öğrenmiştir. Ve ilk 9 yılda 352 kitap yayına hazırlanmıştır. Bu eserlerin çoğunu mülteci öğretim üyeleri yerli meslektaşları ile birlikte hazırlamışlardır. Bu ise Türkçe yayına ne kadar değer verildiğini göstermektedir. Ayrıca bu husus, ancak ana dilde konular kolay öğrenilir ve öğretilir bir bakıma eski bir belgesi gibidir.

Üniversite ile ilgili bu genel bilgilerden sonra üniversite kalitesini belirleme kriterleri değerlendirilecektir.

Dil

Eğitim ve öğretimin temel vasıtası dildir. Eğitim tarihi boyunca öğretim sistemleri dillerle beraber yürümüş ve bunlar karşılıklı etkileşim içinde olmuşlardır. Diller (lisanlar) ile üniversitelerin niteliği arasında da sıkı bir bağ vardır.

Bir ülkede dil konusu en genelde 4 ana başlığa ayrılabilir: 1. Konuşulan ana dil, 2. Konuşulan ikinci dil, 3. Devletin resmi dili, 4. Yabancı diller.

Önce dünyada en çok konuşulan dillere bir göz atalım. İngiltere’de hazırlanan bir listeye göre 2012 yılında dünyada en çok konuşulan diller ve konuşan nüfus sayıları Tablo 9’da

verilmiştir (http://www.jonsay.co.uk/Articles/Language/Most_Spoken_Languages_in_the_World.html):

80 milyondan fazla insan tarafından konuşulan Batı dilleri: 1. İspanyolca, 2. İngilizce, 3. Portekizce, 4. Fransızca ve 5. Almanca iken, en çok konuşulan Doğu dilleri ise sırasıyla 1. Çince, 2. Arapça, 3. Hintçe, 4. Bengalce, 5. Rusça, 6. Japonca ve 7. Pencap dileridir. Doğu'nun nüfusu ve ekonomideki gelişme hızı dikkate alınır, Doğu dillerinin giderek önem kazanacağı anlaşılır. Tabloya göre 2 ülkede 80 milyon kişi Türkçe konuşmaktadır.

İlk Türkçe sözlük Kaşgarlı Mahmut tarafından 1072 yılında Divan-ı Lügat-ı Türk adı ile yayınlanmasına rağmen (Atalay, 2006), Türkiye'de Osmanlılar döneminde okullarda uzun zaman Türkçe dersi okutulmamıştır. 1861 yılında Maarif Nezareti öğretim dilini Türkçe olarak benimsemiş ve 1869 yılı Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin Mekatib-i Sıbyaniye (Çocuk Mektepleri) bölümünde Türkçe programı için talimat konmuştur. 1874'te Öğretmen Okullarına ve daha sonra diğer okullara Türkçe dersi konmuştur. Kısacası 1869 yılına kadar Türkiye'de okullarda Türkçe öğretilmiyordu (Altan, 2008). Aynı nizamnamede İstanbul'da bir Darülfünun kurulması tasarlanıyordu. Türkçe dersi konduktan sonra bile Türkiye'de 1940'lara kadar okullarda Türkçe grameri öğretilmemiştir. Osmanlı Devleti'nin çöküş sebeplerinden birisi olarak devletin bir dil birliği sağlayamaması gösterilmektedir (Lewis, 2011).

Öte yandan 1492'de İspanyolcanın grameri hazırlanmış ve İspanya ve Güney Amerika'da dil birliği sağlanmasına adım atılmıştır.

Fransızcanın ilk sözlüğü 1694 yılında yayınlanmasına rağmen Fransızca kısa sürede geliştirilerek bir dünya dili haline getirilmiştir (Selçuk, 2009).

Önce tarihten bir örnek olarak Osmanlılar döneminde İTÜ'deki konuşulan dil ve yabancı dil konusuna kısaca bakalım. 1773 yılında Mühendishane-i Bahri-i Hümayun olarak kurulan mühendishane, 1795'te Mühendishane-i Berri-i Hümayun, 1883'te Hendese-i Mülkiye, 1909 yılında Mühendis Mektebi Âlisi, 1928'de Yüksek Mühendis Mektebi olmuş ve 1944'te İstanbul Teknik Üniversitesi adı ile üniversiteye dönüştürülmüştür (Çeçen, 1990).

Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da okutulan dil dersleri şöyledir:

1. Sene: Hüsn-ü hat (güzel yazı), İmla(dikte), Arapça, Fransızca
2. Sene: Arapça, Fransızca
3. Sene: (–)
4. Sene: (–)

Hendese-i Mülkiye Mektebi'nin kuruluş Düstur'unda kayıtlı dil dersleri aşağıda gösterilmiştir (Çeçen, 1990).

1. Sene: Kitabet-i Osmaniyye, Fransızca
2. Sene: Kitabet-i Osmaniyye, Fransızca
3. Sene: Kitabet-i Osmaniyye, Fransızca
4. Sene: Fransızca

Hendese-i Mülkiye'de 1908 yılında okutulan dil dersleri şöyledir (Karaca, 2012):

1. Sene: Kavaid-i Kitabet (Yazışma Kanunları), Fransızca
2. Sene: Kitabet-i Osmaniyye, Fransızca
3. Sene: Kitabet-i Osmaniyye, Fransızca

Tablo 9: En Çok Konuşulan Diller ve Konuşan Nüfus Sayıları

Sıra No	Dil	Ana dil olarak konuşanlar	İkinci dil olarak konuşanlar	Konuşulan ülke sayısı
1	Çince (Mandarin)	1020 milyon	Bilinmiyor	3
2	İspanyolca (Spanish)	380 milyon	120 milyon	21
3	İngilizce (English)	360 milyon	250 milyon	54
4	Arapça (Arabic)	320 milyon	Bilinmiyor	26
5	Hintçe (Hindu-Urdu/Hindustani)	260 milyon	185 milyon	2
6	Portekizce (Portuguese)	240 milyon	Bilinmiyor	9
7	Bengalce (Bengali)	220 milyon	130 milyon	2
8	Rusça (Russian)	150 milyon	124 milyon	13
9	Japonca (Japanese)	127 milyon	Bilinmiyor	2
10	Fransızca (French)	115 milyon	150 milyon	29
11	Almanca (German)	100 milyon	80 milyon	7
12	Pencap dili (Punjabi)	88 milyon	20 milyon	1
13	Türkçe (Turkish)	80 milyon	Bilinmiyor	2
14	Telugu dili (Telugu), (Hindistan)	76 milyon	Bilinmiyor	1
15	Korece (Korean)	74 milyon	2 milyon	3
16	Vietnamca (Vietnamese)	71 milyon	Bilinmiyor	1
17	İtalyanca (Italian)	60 milyon	20 milyon	6

4. Sene: Kitabet-i Osmaniyye, Fransızca

5. Sene: Fransızca

6. Sene: Fransızca

7. Sene: Fransızca.

Ayrıca *sınıfa giriş* sınav programında, Lisan-ı Osmanî %10, Kitabet %10 ve Fransızca %10 puanla dile ağırlık veriliyordu.

Dil üniversitenin hem öğretimde hem yayında ana vasıtalarından biridir. Klasik anlamda üniversite dil demektir. Her şeyden önce üniversitede kavram ve terimlerin doğru öğretilmesi lazımdır.

Dünyanın en iyi üniversitelerinde dilleri inceleyen ve öğreten lisansüstü dil programları da en iyilerdendir. Gelişmiş ülkelerde başta resmi dil olmak üzere bütün dillerde çok kaliteli dil ve dil bilimi programları sürdürülmektedir. Her ülkede üniversiteler kendi lisanslarını geliştirmek üzere lisansüstü programlar kurmuşlar ve geliştirmişlerdir.

ABD'nin resmi dili İngilizcedir. 2009 yılında ülkelerinde değerlendirmeye alınan 150 adet İngilizce lisansüstü dil programı arasında (İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümleri için) 2013 için en iyi üniversite sıralaması şöyledir (<http://www.usnews.com/education/best-colleges/articles/2012/09/12/top-schools-harvard-princeton-williams-continue-reign-in-us-news-best-colleges-rankings>):

1. *University of California, Berkeley*
2. *Stanford*
3. *Yale University*
4. *Columbia*
5. *Harvard*
6. *University of Pennsylvania*
7. *Cornell*
8. *Princeton*
9. *University of Chicago*
10. *Duke University*

Bir kısmı özel olan bu üniversitelerin hemen hemen her bölümünün lisansüstü programı da dünyada ilk sıralardadır.

Batı üniversitelerinde resmi dili öğretmeye, özellikle yazmaya, üniversite programlarında ağırlık verilmektedir. Örnek olarak, *University of California, Berkeley*'de 4 yıllık inşaat mühendisliği bölümünün 2012 yılı ders planı haftada saat olarak Tablo 10'da gösterilmiştir

(http://www.ce.berkeley.edu/system/files/assets/aa0/Four-YearDegree_F10_wwn_0.pdf). Bu tablodan görüldüğü gibi bu üniversitede inşaat mühendisliğinden mezun olabilmek için gerekli olan toplam en az 120 kredinin ilk sene 8'i, yani %6,7'si, resmi dile ve daha sonraki yıllar 16 kredisi, yani %13,3'ü, tarih gibi beşeri ve sosyal bilimler derslerine ayrılmıştır. Dil ile beşeri ve sosyal bilimler toplamı 24 kredi olmakta, başka bir ifade ile

toplam kredilerin %20'sini oluşturmaktadır. Bu durum resmi dil ile beşeri ve sosyal bilimlere ne kadar önem verildiğini göstermektedir. Dikkat edilirse ders planında herhangi bir yabancı dil dersi olmadığı görülür. Ayrıca ödevler çok ağırlıklı olduğu için 120 kredi ile mezuniyet dikkat çekicidir.

ABD'de sadece, resmi dil olan İngilizce programlar yoktur. Fransız Dili ve Edebiyatı, Alman Dili ve Edebiyatı, İspanyol Dili ve Edebiyatı, Portekiz Dili ve Edebiyatı ve Dil Bilimi programları

Tablo 10: University of California, Berkeley'de 4 Yıllık İnşaat Mühendisliği Bölümünün Ders Planı

Sınıf	Dersler	Yarıyıl	
		Güz	Bahar
1	Genel Kimya	4	
	Mühendislik Tasarım ve Analizi	3	
	Bilgisayar Programlamaya Giriş		4
	Matematik - 1	4	
	Matematik - 2		4
	Fizik - 1		4
	İnşaat ve Çevre Mühendisliğine Giriş	1	
	Okuma ve Kompozisyon Dersi - 1 (İngilizce)	4	
	Okuma ve Kompozisyon Dersi - 2 (İngilizce)		4
	Toplam	16	16
2	Temel Bilimler (Seçmeli - 2)		4
	Zemin Mekaniğine Giriş		3
	Yapı malzemesi	3	
	Mühendislik Veri Analizi		3
	Sürdürülebilirlik Dersi (Seçmeli - 3)		3
	Matematik - 3	4	
	Matematik - 4		4
	Fizik - 2	4	
	Beşeri ve Sosyal Bilimler Dersi - 1	4	
	Toplam	15	17
3	Temel Akışkanlar Mekaniği	4	
	Yapıların Mekaniği		3
	Temel ("core") Ders (Seçmeli - 4)	6	6
	Mühendislik Bilimi (Seçmeli - 5)		3
	Beşeri ve Sosyal Bilimler Dersi - 2 ve - 3	4	4
	Toplam	14	16
4	İnşaat ve Çevre Mühendisliğinde Sanat ve Bilim Teknikleri		1
	Mühendislik Dersi (Seçmeli - 6)	9	6
	Tasarım Dersi (Seçmeli - 7)		3
	Beşeri ve Sosyal Bilimler Dersi - 4	4	
	Serbest Ders (Seçmeli)		3
Toplam	13	13	

gibi yabancı dil programları da vardır. Bunların da her birinde 100'e yakın üniversitede her bir program en iyisinden başlayarak sıralanmaktadır.

Fransız Dili ve Edebiyatında (Goldberger et al., 1995) ilk sıralarda 1. *Yale*, 2. *Princeton* ve diğerleri, 3. *Duke*, 4. *Columbia*, 5. *University of Pennsylvania* yer almaktadır.

Alman Dili ve Edebiyatında ise; 1. *University of California, Berkeley*, 2. *Princeton*, 3. *Cornell*, 4. *Harvard*, 5. *Yale* üniversiteleri ilk sıralardadır.

İspanyol Dili ve Edebiyatında; 1. *Columbia*, 2. *Duke*, 3. *Brown*, 4. *Princeton*, 5. *University of Virginia* üniversiteleri ilk sıraları almışlardır.

Dil Biliminde ("Linguistics") ise 1. *MIT*, 2. *Stanford*, 3. *University of California, Los Angeles*, 4. *University of Massachusetts at Amherst*, 5. *University of Pennsylvania* yer alıyor.

Yukarıdaki değerlendirmelerden görüleceği gibi belli üniversiteler sadece dil programlarında değil hemen hemen diğer bütün programlarda da en ön sıralardadır. Kısacası dünyanın en iyi üniversiteleri dil programlarında da en önde yarışıyor.

1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı YÖK Kanununda üniversitelerin fen fakültesi ve edebiyat fakültesi kurmaları şart koşulmuştur. Hatta üniversitelerde 2 yıl okutulmak üzere Türkçe dersi konmuştur. Böylece üniversitelerde bir dil şuru oluşturulmak istenmiştir. Bununla birlikte bazı üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri hala açılmamıştır. Kısaca Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü olmadan ülkemizde iyi bir üniversite olunamayacağı açıktır. Türkçeyi iyi bilmeyen bir kimsenin yabancı dil öğrenmesi, kitap yazması vs. nasıl olur? Kendi dilini çok iyi öğrenen bir kimse yabancı dilleri daha kolay öğrenir. Bilim dil ile öğrenilir, dil ile öğretilir ve yayılır. İnsan en iyi kendi dilinde öğrenir ve öğretir. Türkçenin bilim dili olmasında ve gelişmesinde üniversitelerimizin katkısı olmalıdır. Üniversite Türkçe telif ve tercüme eserlerin yazılıp basılmasını ve yayılmasını teşvik etmeli, desteklemelidir. Bilginin topluma yayılması ve üniversitenin topluma katkısı ancak bu yolla olur. Ayrıca bir üniversite mezununun resmi dide yazışma yapabilme ve bir rapor yazma becerilerinin geliştirilmesi lazımdır.

İyi bir üniversite için sadece resmi dil değil, yabancı diller de öğretilmelidir. Bugün yani, 21. yüzyılda her üniversite mezunu en az bir yabancı dil öğrenmesi şarttır. Türkiye'de yabancı dil deyince sadece İngilizce akla gelmektedir. Bunun yanında (a) Fransız, (b) Alman, (c) Çin, (d) Arap, (e) Fars, (f) Rus ve (g) İspanyol dili bölümleri de kurulması gerekir. Üniversitede yabancı dil öğretmek için yabancı dil okulları, yabancı dil öğrenme yaz kampları, çeviri okulları, yabancı ülkeler üzerine uzman yetiştirme fakülteleri açılabilir (Sinanoğlu, 2002).

Tarih

Tarih, dil gibi beşeri bilimlerin ana disiplinlerinden biridir. Tablo 8'den görüldüğü gibi Almanya'dan Türkiye'ye iltica eden bilim insanlarının etkisi ile 1933'lerde Ankara'da bir üniversite kurma hazırlıkları Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinin kurulması ile başlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında Ankara'da ilk kurulan fakültenin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi olması tarihin

dil kadar önemli olduğunu gösteren bir husustur. Türkiye'de sosyal bilimler alanında seçkin bir yeri bulunan bu fakültenin kuruluş yasası 22 Haziran 1935'te 2035 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1936 yılında 195 öğrenci ile öğretime başlayan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 13 Haziran 1946'ya kadar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermiş, bu tarihten itibaren 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ile Ankara Üniversitesinin bünyesinde yer almıştır.

Bir üniversitede, tarih bölümü iki bakımdan önemlidir. Birincisi, üniversitenin her bölümünde, öğrencilerin tarih şuurunu arttırmak üzere ilk yıllarında bir veya iki yıl süre ile tarih okutulmaktadır. Bu derslerin bir okutman yerine, en az doktora yapmış bilgili bir öğretim üyesi tarafından öğrenciye aktarılması öğrenci üzerinde bilgi, derse ilgi ve üniversite algısı açısından son derecede önemlidir. Fakat bu öğretim üyelerinin ders yükü altında ezilmeden bilimsel çalışmaları sürdürebilmeleri için her birine düşen ders yükü haftada 10 saati geçmemelidir. İkincisi, üniversitede sadece inkılâp tarihi değil, medeniyet tarihi, bilim tarihi gibi tarih dersleri de okutulması gerekir. Bu bakımlardan tarih bölümü bir üniversitenin temel bölümlerinden biri sayılmalıdır. Öğrenciler hem batı, hem doğu kültür ve tarihi hakkında bilgi sahibi olabilmelidir.

Özetle, iyi bir üniversitede tarih bölümü bulunmalıdır.

Temel Bilimler

Temel bilimler ana konuları itibarıyla

1. Bilgisayar Bilimleri
2. Biyoloji Bilimleri
3. Fizik
4. İstatistik
5. Kimya
6. Matematik
7. Yer Bilimleri'dir.

Temel bilimler denince akla fen bilimleri ve matematik gelir. Matematik dersi almadan hemen hemen üniversitenin hiçbir bölümünden diploma alınmaz. Üniversiteden aşağıdaki alanlardan mezun olmak için iyi matematik ve istatistik bilmek gerekir (www.unbc.ca/math/MathImportance.htm):

1. Fen Bilimleri (Kimya, fizik, mühendislik gibi)
2. Hayat ve sağlık bilimleri (Biyoloji, psikoloji, eczacılık, hemşirelik gibi)
3. Sosyal bilimler (Ekonomi, iletişim, dilbilim, eğitim bilimleri, coğrafya, antropoloji gibi)
4. Teknoloji bilimleri (bilgisayar bilimleri gibi)
5. İşletme ve ticaret
6. Sigortacılık
7. Tıp

Fizik ve kimya ile tabiat olaylarının fizik ve kimyası, biyoloji ile canlıların hayatı daha iyi anlaşılır. Dünyadaki pek çok üniversite

tede üniversite fiziği, genel kimya, yüksek matematik gibi temel bilimler pek çok bölümde okutulmaktadır. Üniversitelerin en önemli bölümlerin biri temel bilimler olmalıdır. Temel bilimler bölümleri kuvvetli olan üniversitelerin bilimin temelleri de kuvvetli olur. Büyük ülkeler uzun yıllardan beri en yetenekli öğrencilerini temel bilim bölümlerine (Fizik, Kimya, Matematik, Biyoloji) yönlendiriyorlar ve bu konulardaki araştırmalara büyük ödüller veriyorlar. Üniversitelerde temel bilimler hem ders hizmeti veriyor, hem de temel araştırmaların ana unsuru oluyor. Birçok uygulamalı araştırmanın ve sanayi teknolojisinin temeli temel bilimlere dayanır.

Türkiye’de üniversitede temel bilimler derslerini herhangi bir öğretim üyesi verebilir şeklinde yanlış bir kanaat vardır. Seçkin bir üniversitede bu asla mümkün değildir. Bir istatistik dersini veya bir matematik dersini ancak o konuda doktora yapmış bir kimse hakkıyla anlatabilir. Kısaca iyi bir üniversite için temel bilimler bölümlerinin kuvvetli olması gerekir.

Özgün Ekol Kurma

İstanbul Üniversitesi’nde Fen Fakültesi ve Matematik Enstitüsü’nün kuruluş yılları için Namal (2012) şunları yazmaktadır:

“Fen Fakültesi’nde görev alan yabancı bilim adamlarının önde gelenlerinden biri de Richard Edler von Mises’tir. Berlin Üniversitesi’nden gelerek 1930’lu yıllarda olasılıklar hesabı alanında ve hatta uygulamalı matematiğin hemen hemen bütün dallarında dünya çapında bir otorite olan Mises, Kerim Erim ile Matematik Enstitüsü’nü yönetmiştir. Nissen’e göre o, mülteci profesörler çevresinde “*en tecrübeli olanı ve en çok hürmet edilenidir.*” Matematikçi ve pozitif felsefenin temsilcisi olarak Türkiye’de de büyük çapta isim yapmıştır. Mises, Harvard Üniversitesi’nin kendisine yaptığı daveti kabul ederek, 1939’da Amerika Birleşik Devletleri’ne gitmiştir.

Mises’in Türkiye’deki yılları hakkında Cahit Arf, Erdal İnönü’ye şöyle bir itirafta bulunmuştur: “*Biz, o zaman İstanbul’a gelen değerli profesörlerden daha çok yararlanabilirdik. Ama yapamadık. Örneğin von Mises’la beraber çalışmak yerine, ben de Ratip (Berker) de, onunla aynı düzeyde olduğumuzu gösterme çabası içine girdik, iyi bir işbirliği yapamadık. Oysa örneğin Polonyalılar, Fransızlarla işbirliği yaparak Polonya’da fonksiyonel analiz konusunda özgün bir ekol kurdular. Biz de belirli bir alanda öncü olarak ortaya çıkabilirdik, bu fırsatı kaçırdık*” (Namal, 2012).

Türkiye’de belli kollar tespit edilip o kollarda dünyada var olacak ekoller oluşturmaya karar verilmesi gerekir. Elbette bu karar verildikten sonra gerekli mali kaynak, altyapı ve donanımlar sağlanacaktır. Dünyanın hiçbir ülkesinde bütün üniversitelerin bütün kollarını en yüksek seviyeye getirme hedefi yoktur ve olamaz. Çünkü bu ekonomik ve pratik bakımdan mümkün değildir. Biz de her konuda dünyada bir numara ekol oluşturamayız. Üniversitelerde Özgün ekoller hedeflenirken, ülkenin imkânları ve ihtiyaçları ile üniversitenin bulunduğu bölgenin problemleri esas alınmalıdır. Deneysel fizik, organik kimya, uygulamalı matematik, nükleer enerji gibi bir konunun en iyi uzmanları bir araya getirilmeli ve bazı üniversitelerde bir ekol oluşturulmalıdır.

Üniversite Bölümü

Üniversite bütün kâinat bilimlerini kapsayan kurum (üniversal) demektir. ABD’de bugünkü eyalet (state) üniversiteleri başlangıçta “Tarım ve Makine koleji (*Agricultural and Mechanical college*) olarak kurulmuştur. Ama şimdi bunların çoğu eyaletlerinin her bölümü olan en iyi üniversiteleri oldu. *Texas A and M* üniversite adı buna bir örnektir. MIT teknoloji enstitüsü olarak kurulmuştur. İngiltere’de *politeknik* olarak kurulan pek çok kurum bugün üniversite haline getirilmiştir. Türkiye’de bazı üniversiteler önce *Mühendislik Mimarlık Akademisi* olarak kurulmuştur. Üniversitelerimiz bütün kâinat bilimlerini kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

Bilindiği gibi bölüm amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün teşkil eden, fakültelerin ve yüksekokulların eğitim - öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama birimidir. Bölümlerin kuvvetli olması ile üniversite kuvvet bulur. Üniversiteler arasında sıralama yapıldığı gibi bölümler arasında da sıralamalar yapılmaktadır. Bölüm sayılarına ve türlerine göre üniversiteler şekillenir ve çeşitlenir. Bölümler ve bilimler, 1. Fen, 2. Sosyal bilimler, 3. Güzel sanatlar olmak üzere 3 ana gruba ayrılır. Öğrencilerin meslekleri dışında, ilgi duydukları herhangi bir alanda bilgi edinmeleri, bazı yeteneklerini geliştirebilmeleri, genel bilgi ve görgülerini arttırabilmeleri için üniversitelerin fen, sosyal bilimler ve güzel sanatlar dallarında çeşitli bölümler bulundurmaları çok faydalıdır. Üniversite kavramı bütün bilimleri kapsadığına göre bir üniversitenin zenginliği her bir gruptan en az bir bölümün bulunması ile ortaya konabilir. Başlangıçta özel amaçlarla üniversiteler kurulmuş olduğu halde bunlar giderek bölüm çeşitlerini arttırarak zenginleşmişlerdir.

Bazı ülkelerde her yıl yayınlanan raporlarla bütün dört yıllık üniversiteler tanıtılmaktadır. Bu raporlarda üniversite adı, devlet veya vakıf üniversitesi olduğu, kuruluş yılı, kampus alanı, öğrenci sayısı, yıllık geliri, toplam öğrenci sayısı, tam gün öğrenci sayısı, kız öğrenci oranı, öğrencilerin kökenleri, giriş puanları, toplam öğretim üyesi sayısı, tam gün çalışan öğretim üyesi sayısı, doktoralı öğretim üyesi oranı, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı, akademik takvim, kampustaki bilgisayar terminal sayısı, öğrencilerin barındığı yerler, spor faaliyetleri, standart testler, okul ücretleri, mali destek bursları, başvuru seçenekleri gibi bilgiler ayrıntılı bir şekilde verilmektedir (Peterson’s Four-Year Colleges in the US, 2012). Ayrıca 1800 tane iki yıllık yüksekokullar için de her yıl raporlar hazırlanmaktadır (Peterson’s Two-Year-Colleges in the US, 2012).

Derslerin Kalitesi: Derslerin kalitesi dünyanın çeşitli yerlerinde giderek düşmektedir. Bölümlerde ölçme, değerlendirme, denetleme ve müeyyide uygulama sistemi getirilmelidir. Uygulamalı derslerde, ders verecek öğretim üyelerinin uygulama ve sanayi tecrübesi aranmalıdır. Her dönem her hocanın en az bir, en çok üç ders vermesi sağlanmalıdır. Araştırma görevlilerinin değil derse, uygulamaya girmeleri de önlenmelidir.

Laboratuvar: Pek çok ders ve araştırma, laboratuvar ölçme ve incelemesi ile yapılabilmektedir. Laboratuvarların alt yapıları, ölçme sistemleri, malzeme ve eleman tedariki, dünya standartlarının altına düşmemelidir. Bunun için laboratuvarlar üniversite dışından bir kurum tarafından kredilendirilebilir.

Enstitü

Bazı ülkelerde her yıl yayınlanan raporlarla üniversitelerin lisansüstü programları tanıtılmaktadır (Peterson's Graduate Schools in the U.S. 2011). Ayrıca uzmanlıklara göre de lisansüstü program kılavuzları hazırlanmaktadır. Örnek olarak mühendislik ve uygulamalı bilimlerde 77 disiplinde 3800 program tanıtılmaktadır. Sadece inşaat ve çevre mühendisliğinde inşaat tekniği, yapı, çevre, zemin mekaniği, hidrolik, tehlikeli malzeme yönetimi, harita bilimi, su kaynakları ve yangından korunma gibi 8 mühendislik programı göze çarpmaktadır (Peterson's Graduate Programs in Engineering & Applied Sciences, 2012).

Üniversitelerde lisansüstü programlar enstitüler tarafından yürütülmektedir. Bir lisansüstü program açılabilmesi için o dalda yetişmiş ve uzmanlaşmış belli bir sayıda öğretim üyesinin varlığının aranması gerekir. Her lisansüstü programda derslerin kalitesinin yükseltilmesi için derslerde en az 10 hafta ders, 3 ödev ve 3 sınav yaptırılmalıdır. Bu konuda ayrıntılı bir rapor tarafımızdan hazırlanmıştır (Ağırlioğlu, 2012b).

Her lisansüstü programda dersin başında yazılı ders notu dağıtılması istenmelidir. Lisansüstü öğrencilerine yeterli sayıda destek bursu sağlanması gerekir.

Bilgi Kaynakları

Bilgi kaynakları kütüphaneler ve internet gibi vasıtalar. Bugün üniversite kütüphanelerinin malzemeleri, hizmetleri hatta binalardaki mekânların mimarisi bile yeni teknolojilere göre yıldan yıla değişiyor (ACRL Research Planning and Review Committee, 2012).

Bir üniversite kütüphanesinde 1. Başvuru kaynakları (Temel kaynaklar, "References"), 2. Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik kaynakları, 3. Eğitimle ilgili kaynaklar, 4. Türkçe sanat eserleri bulunabilmelidir. Stanford Üniversitesinde Türkiye'de 1920'lerde Türkçe basılan romanlar bile vardır.

Dünyada en çok kitap bulunduran üniversiteler ve kitap sayıları Tablo 11'de gösterilmiştir. Bunlar 15 milyon ile 8 milyon arasında değişmektedir (<http://mazeermohamad.blogspot.com/2011/07/top-10-biggest-libraries-in-world.html>). İlk 50 üniversitenin her birinde en az 3,5 milyon cilt kitap bulunmaktadır (<http://www.collegexpress.com/lists/list/the-top-50-largest-college-libraries/747/>). Genel olarak Türkiye'de üniversite kütüphaneleri diğer pek çok ülkenin üniversite kütüphanelerinden kitap sayısı ve dergi bakımından çok zayıftır. 1995 yılı verilerine göre Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde en çok kitap 750000 ile Ankara Üniversitesindedir. Aynı yıla göre dergi sayılarında İTÜ ve ODTÜ kütüphaneleri 1262 dergi ile en önde bulunmaktadırlar. Dünyadaki zengin üniversite kütüphanelerinde bu sayı ortalama 30.000 civarındadır (Ağırlioğlu, 2001).

Kütüphanede basılı veya elektronik belirli kitap ve dergilere ulaşılma yollarının alt yapısı kurulmuş ve geliştirilmiş olmalıdır. Kütüphanelerin yeniden temelden ele alınması ve bilgi kaynaklarına erişimin hızlanması gerekir.

Kütüphane bir üniversitenin vitrini gibidir. Onun kaynaklarının güncel tutulması ve iyi işletilmesi üniversitenin itibarı ve kalitesine olumlu katkılarda bulunur. Üniversite kütüphaneleri,

Tablo 11: Dünyada En Çok Kitap Bulunduran Üniversite Kütüphaneleri

Sıra No	Üniversite	Kitap Sayısı
1.	Harvard University	15.826.570
2.	Yale University	12.368.757
3.	University of Toronto	10.536.868
4.	University of Illinois-Urbana	10.524.935
5.	University of California-Berkeley	10.094.417
6.	Columbia University	9.455.312
7.	University of Texas, Austin	9.022.363
8.	University of Michigan, Ann Arbor	8.273.050
9.	University of California, Los Angeles	8.157.182
10.	University of Wisconsin	8.015.081

konunun uzmanı kişiler tarafından işletilmeli, en az 16 saat ve herkese açık tutulmalıdır.

Mali Kaynaklar

Bir üniversitenin alt yapılarının tamamlanması, verimli işletilmesi, eksikliklerinin giderilmesi ancak yeterli mali kaynak sağlanması ile gerçekleştirilebilir.

Üniversiteler, kamu bütçesi yanında, gelir getirecek teknokent, araştırma merkezi, danışmanlık sistemi, ücretli kurslar gibi kurum ve hizmetlerle ek gelir kaynaklarına ağırlık vermeleri gerekir. Üniversiteler gelirlerini artırmaya çalışırken kurumlarının gelir ve giderlerini dengeleyecek ve önceliklerini belirleyecek şekilde bir işletme mantığı ile mali kaynaklarını değerlendirmek durumundadırlar.

Öğretim Üyesi ve Personel

Üniversite kalitesinin en önemli unsuru öğretim üyesidir. Öğreticiyi iyi yetiştiremezseniz üniversitelerimizin kalitesi yükselmez. Meşhur söz: 'Cami ne kadar büyük olursa olsun, imam bildiğini okur'.

Çağdaş üniversitelerde bir üniversitenin öğrencisi, o üniversitede öğretim üyesi olarak tutulmaz, başka bir üniversitede görevlendirilir. Öğrenci bir üniversiteden mezun olduysa başka bir üniversitede doktora yapar. Bu suretle bilginin iç üremesi önlenmiş olur (Sinanoğlu, 2002).

Bütün bölümler için her yıl öğretim üyesi bilimsel verimlilik indeksi belirlenmektedir. Bu indeks hazırlanırken öğretim üyesi sayısı, öğretim üyesine düşen kitap yayını, öğretim üyesine düşen bilimsel dergi yayını, öğretim üyesine düşen atf sayısı, her makaleye düşen atf sayısı, her öğretim üyesine düşen yeni araştırma geliri sayısı, her öğretim üyesine düşen toplam araştırma geliri, her öğretim üyesine düşen ödül sayısı esas alınmıştır.

Bir örnek olarak 2007 yılına ait inşaat mühendisliğinde en iyi 10 üniversitenin yayın sayıları ve atf sayıları ile diğer bilimsel çalışmalarının bir kısmını gösterebilen bir liste Tablo 12'de verilmiştir. Bu listeden görüldüğü gibi bölümlerdeki öğretim üyesi

sayısı 13 ile 49 arasında değişmektedir. Öğretim üyesine düşen dergi makale sayısı 4,39 ile 8,53 arasında değişmekte, öğretim üyesi başına düşen atf sayısı ise 16,59 ile 52,31 arasında kalmaktadır. (<http://chronicle.com/stats/productivity>).

Bölümler arasında da yayın ve atf sayıları bakımından büyük farklar vardır. ABD’de yaklaşık 150 üniversite arasında 1988-1992 yılları arasındaki 5 yılda bazı ana bölümlerde yapılan bilimsel yayın ve atf sayıları belirlenmiştir. Üniversitelerin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü %25’lik dilimler için değerlendirmeler yapılmıştır (<http://mup.asu.edu/research.html>). Bu çalışmadan 150 en iyi üniversitenin yıllık ortalama değerleri hesaplanmış ve Tablo 13’te verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi tarih ve siyasal bilimlerde orijinal bilimsel makale yayınlamak en zor (en az), malzeme bilimi ve kimyada yayınlamak ise en kolay (en çok)’dır.

En iyi üniversiteler öğretim üyelerine yüksek maaşlar ödemektedirler. İlk ona giren üniversitelerde öğretim üyelerine (profesör, doçent ve yardımcı doçentlere) yılda ödenen ortalama ücret 110.000 ile 150.000 dolar arasındadır (<http://pikimal.com/university>). Üniversite kadrolarına yetenekli insanların kazandırılması için öğretim üyesi maaşlarının cazip hale getirilmesi elzemdir.

Master ve doktora programlarını yeniden ele alıp öğretim üyesi kaynağı olan bu son kademe tahsil kalitesi yükseltilmelidir. Bu konuda “Türkiye’de Lisansüstü Öğretimi Hakkında Rapor” başlıklı 13 sayfalık çalışmamıza bakılabilir (Ağralıoğlu, 2012b).

Her üniversite öğretim üyesi yetiştirme sistemini iyi irdelemeli ve kadrosuna alacağı öğretim üyelerini adil ve doğru seçmelidir. Öğretim üyeleri dışında üniversitede çalışan laborant, teknisyen ve diğer elemanlar üniversitelerin fiilen iş gören vazgeçilmez elemanları olarak çeşitli yönlerden desteklenmelidir. En azından ev problemlerinin çözümüne katkı sağlanmalıdır.

Öğrenci

Üniversiteler öğrenciler ile şenlenir ve değerlenir. Üniversitelerin öğrenci sayılarının çokluğu, kalitede olumsuzluklara rağmen, toplumlara etki açısından önemlidir. Dünyada en çok öğrenci bulunan ve bazıları açık öğretime yönelik olan üniversiteler Tablo 14’te gösterilmiştir (<http://www.top10stop.com/lifestyle/what-are-the-biggest-universities-with-most-students-in-the-world-top-10-list>). Bunlardan biri de Türkiye’deki Anadolu Üniversitesidir.

Gelen Öğrenci Kalitesi: Bir bölüme giren öğrencilerin taban puanı öğrenci kalitesi açısından önemli bir göstergedir. Bugün yetenekli öğrencileri çekmek için üniversiteler kıyasıya yarışmaktadırlar. En iyi üniversitelere girenlerin öğrencilerin başvurularına oranı %4 ile %25 arasında değişmektedir (<http://colleges.usnews.rankingsandreviews.com/best-colleges/rankings/lowest-acceptance-rate>). Aslında eğitimin temeli ilköğretim ve orta öğretimde atılıyor. Üniversiteye giristen önceki eğitim kötü ise, daha sonra girilen üniversitede eğitimi mükemmel hale getirmek mümkün değildir.

Kampusta Kalan Öğrenci Sayısı: Öğrencilerin üniversite içinde kalması veya üniversiteye yürüme mesafesinde oturması da verime etki etmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre, ABD’de birinci sınıf öğrencilerinin %66’sı kampusta, %4’ü ise yürüme mesafesinde kalıyor. Son sınıfların ise %22’si kampusta, %22’si yürüme mesafesinde barınıyor (<http://in.answers.yahoo.com/question/index?qid=20080205123036AAWVqan>).

Sınıfta Öğrenci Sayısı ve Verim: Üniversitede sınıflardaki öğrenci sayısı eğitimin kalitesine etki etmektedir. Bir de bir derste ders yapılan hafta sayısı, sınav ve ödev sayısı da verimde etkili kriterlerdir. Üniversitenin kalitesinde sınıf mevcudu 20’den az olan sınıf sayısının toplam sınıf sayısına oranına bakılmaktadır. Bu oranın %75’den yukarıda olması istenir.

Tablo 12: 2007 Yılında ABD’de İnşaat Mühendisliği Bölümlerinde Öğretim Üyesi Bilimsel Verimlilik İndeksi En İyi 10 Üniversite

	Üniversite	Öğretim üyesi bilimsel verimlilik indeksi	Öğretim üyesi sayısı	Öğretim üyesine düşen kitap yayını	Öğretim üyesine düşen bilimsel dergi yayını	Öğretim üyesine düşen atf sayısı	Öğretim üyesine düşen yeni araştırma geliri sayısı	Öğretim üyesine düşen ödül sayısı
1	Princeton	1.99	13	-	7.92	52.31	.92	.38
2	MIT	1.86	40	-	6.93	51.97	.43	.28
3	U. of Illinois, Urbana	1.76	15	-	7.6	26.07	.67	.13
4	U. of California, Berkeley	1.72	49	-	7.84	34.45	.37	.45
5	U. of Wisconsin	1.62	32	-	8.53	28.94	.41	.31
6	Rensselaer Polytechnic Institute	1.6	17	-	6.82	16.59	.82	.24
7	Northwestern U.	1.58	23	-	7.22	39.52	.52	.57
8	U. of Michigan	1.54	32	-	6.97	18.36	.44	.19
9	Carnegie Mellon U.	1.52	36	-	4.39	17.65	.67	.17
10	U. of Iowa	1.5	31	-	6.65	45.82	.45	.03

Tablo 13: Çeşitli Bölümlerin Beş Yıllık ve Yıllık Ortalama Yayın ve Atf Sayıları

Grup	Bölüm	Bütün Programların Beş Yıllık Ortalaması		Bütün Programların Yıllık Ortalaması	
		Yayın/Öğretim Üyesi	Atf/Öğretim üyesi	Yayın/Öğretim üyesi	Atf/Öğretim Üyesi
Beşeri Bilimler	Tarih	0,70	1,19	0,14	0,24
	Psikoloji	3,71	12,83	0,74	2,57
	Sosyoloji	2,14	5,51	0,43	1,10
	Antropoloji	1,54	3,39	0,31	0,68
Sosyal Bilimler	Siyasal Bilimler	1,46	2,50	0,29	0,50
	İktisat	2,72	5,43	0,54	1,09
Temel Bilimler	Kimya	10,52	55,88	2,10	11,18
	Matematik	3,48	6,67	0,70	1,33
	Fizik	7,83	43,33	1,57	8,67
Uygulamalı Bilimler	Malzeme Bilimi	11,84	47,48	2,37	9,50
	Eczacılık	9,52	65,06	1,90	13,01
	Astrofizik ve Astronomi	10,26	69,15	2,05	13,83
	Molekül ve Genel Genetik	7,78	83,90	1,56	16,78
	Kimya Mühendisliği	8,04	25,51	1,61	5,10
	Nöroloji	8,16	65,34	1,63	13,07
	Moleküler Biyoloji	7,64	70,18	1,53	14,04
	Gelişme Biyolojisi	7,03	62,83	1,41	12,57
	Fizyoloji	8,11	49,88	1,62	9,98
	Biyomedikal Mühendislik	7,75	28,46	1,55	5,69
	Elektrik Mühendisliği	5,03	13,71	1,01	2,74
	Yer Bilimleri	4,71	24,82	0,94	4,96
	Oşinografi	5,33	23,98	1,07	4,80
	Ekoloji, Evrim ve Davranış	5,14	20,14	1,03	4,03
	İstatistik ve Biyoistatistik	5,90	25,50	1,18	5,10
	Makine Mühendisliği	4,38	8,65	0,88	1,73
	Uzay Mühendisliği	4,06	15,79	0,81	3,16
	İnşaat Mühendisliği	3,54	6,39	0,71	1,28
	Endüstri Mühendisliği	3,68	4,85	0,74	0,97
	Bilgisayar Bilimleri	3,06	6,17	0,61	1,23
Coğrafya	2,72	6,86	0,54	1,37	

Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı: Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının azlığı da üniversitenin kalitesinde dikkate alınan bir husustur. Dünyanın en iyi 10 üniversitesinde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 6 ile 16 arasında değişmektedir. Bu sayıyı düşürmek için üniversiteler öğretim üyesi sayısını arttırmaktadırlar.

Bilimsel Yayın, Atf ve Patent Sayıları

Üniversitelerde en önemli derecelendirme kriteri bilimsel yayın ve öğretim üyesi başına düşen atıflardır.

Yayın ve Atf Sayısı: Bilimsel yayın ve atf sayılarına göre ülkeler her yıl sıralanmaktadır. 2012 yılında belirlenen en iyi üniversite-

ler ve sıraları Tablo 15'te gösterilmiştir (<http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/mar/15/top-100-universities-times-higher-education>).

Bilimsel yayınlar yanında atf sayıları da maddi olarak teşvik edilmelidir. Ayrıca Türkçe kitaplar ve yayınlar öğretim için ve bilginin ülke çapında yayılması için teşvik edilmelidir.

Patent: 2012 yılına göre son bir yılda dünyada en çok patent üreten üniversitelerin ülkeleri ve kurum sayıları Tablo 16'da verilmiştir (<http://www.universityworldnews.com/article.php?story=2012030913255536>).

Tablo 14: Dünyada En Çok Öğrencisi Olan İlk 10 Üniversite

Sıra No	Üniversite Adı	Ülke	Öğrenci Sayısı
1	Allama Iqbal Open University	Pakistan	1806214
2	Indira Gandhi National Open University	Hindistan	1500000
3	Islamic Azad University	İran	1300000
4	Anadolu University	Türkiye	884081
5	Bangladesh Open University	Bangladeş	600000
6	Dr. Babasaheb Ambedkar Open University	Hindistan	450000
7	State University of New York	ABD	418000
8	California State University	ABD	417000
9	Universitas Terbuka	Endonezya	350000
10	Universidad de Buenos Aires	Arjantin	316050

Tablo 15: Akademik Olarak Dünyadaki En İyi Üniversiteler

2012 Saygınlık Sırası	Üniversite	Ülke	2011 Saygınlık Sırası
1	Harvard University	ABD	1
2	Massachusetts Institute of Technology	ABD	2
3	University of Cambridge	İngiltere	3
4	Stanford University	ABD	5
5	University of California, Berkeley	ABD	4
6	University of Oxford	İngiltere	6
7	Princeton University	ABD	7
8	University of Tokyo	Japonya	8
9	University of California, Los Angeles	ABD	12
10	Yale University	ABD	9
11	California Institute of Technology	ABD	10

2012 yılına göre son bir yılda *University of California* 277, MIT 179, *University of Texas System* 127, *Johns Hopkins University* 111 ve *Korea Advanced Institute of Science and Technology (KAIST)* 103 patent almıştır.

Üniversitelerimizde patent konusu henüz tam anlaşılammıştır. Patent konusunda mensuplar bilgilendirilerek patent başvuruları teşvik edilmelidir.

Tanıtım ve Dışa Açılma

Üniversiteler kendilerini tanıtmak için yurt içinde ve yurt dışında bürolar açmaktadır. Üniversitedeki yabancı öğrenci sayısı ve yabancı öğretim üyesi sayısı da dünya üniversitesi olma yolundaki üniversitelerde dikkate alınmaktadır.

Japonya'da dışa açılma ve Japon Dili ve Kültürünü tanıtmak için 13 tane üniversitenin uluslararası hale getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu üniversitelere bunun için bütçeler eklenmiş ve yedi ülkede sekiz üniversitede birer büro açmaları öngörülmüştür. Bir örnek olarak Japonya'nın uluslararası üniversiteler oluşturma projesi burada ayrıntılı incelenecektir.

Japonya'da, Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı ("MEXT, Minister of Education, Culture, Sports, Science and Technology") uluslararası hale getirmek üzere *Global 30* adı ile

Tablo 16: Dünyada En Çok Patent Üreten 50 Üniversite İçinde Ülkelerin Üniversite Sayısı

Ülke	En Çok Patent Üreten 50 Üniversite
ABD	30
Japonya	7
Güney Kore	7
İsrail	2
Avusturya	1
Çin	1
Danimarka	1
Singapur	1
Toplam	50

çekirdek üniversiteler kurma projesi başlatmıştır (<http://www.uni.international.mext.go.jp/global30>).

Bu projenin amacı, uluslararası öğrenciler almak ve eğitmek için çekirdek görevini göreceğ üniversiteleri seçmektir. Bunun için 2009 yılında 13 üniversite seçilmiştir. Bu çekirdek üniversiteler, Japonya'da okuyan uluslararası öğrencilerin sayılarını

ve dışarıda okuyan Japon öğrenci sayılarını büyük miktarda arttırmada önemli rol oynayacaklardır.

Japonya, 300000 uluslararası öğrenci planı için Temmuz 2008 yılında bir planlama yapmıştır. Bu planlamada 2020 yılına kadar 300000 yabancı öğrencinin ülkeye getirilmesi düşünülmüştür. *Global 30 Projesi* diye adlandırılan bu proje bazı üniversiteleri uluslararası hale getirmek için gerekli tedbirlerin alınması ve uygulanmasını içeriyor. Bunun için uluslararası öğrenciler toplamak ve Japon Uluslararası Merkezler kurmak esas alınmıştır. Seçilen üniversitelere, gelecek 5 yıl içinde yılda 200-400 milyon yen arasında öncelikli mali destek sağlanacaktır. Bu mali destek yardım ile seçilen her üniversite 3000 ile 8000 arasında yabancı öğrenci çekmeye çalışacaktır. Çekirdek üniversitelerde aksiyon planları olarak yabancı öğrenciler için cazip eğitim ve araştırma ortamı oluşturmak üzere aşağıdaki adımlar atılacaktır:

1. *Sadece İngilizce sınıflar ile alınabilecek bir diploma için ders programlarını geliştirmek.* Bunun için üniversitelerde sadece İngilizce sınıflı öğrencilerin alabileceği dersler düzenlenecektir. Gelecek 5 yılda 33 lisans dersi ve 124 lisansüstü dersi açılacaktır.
2. *Yabancı öğrencileri almak ve ülkede barındırmak için sistemler geliştirmek.* Bunun için iş ve akademik ortamlarda destekler sağlanacak ve üniversite içinde ve dışında bazı formaliteleri azaltmak ve Japon firmaları ile ortak programlar geliştirmek gereklidir.
3. *Yabancı öğrencilerin Japon Dili ve kültürünü öğrenmeleri için bazı fırsatlar sağlamak.* Bu amaçla Japon dili ve kültüründe yüksek kalitede öğretim için bir plan hazırlamak esas alınacaktır.
4. *Uluslararası Stratejik İşbirliği için her bir üniversite adına iki ayrı deniz aşırı büro açmak.* Böylece yabancı öğrenciler, buldukları ülkeden başvurabilir ve kayıt yapabilirler. Ayrıca Japon öğrencilerin, öğrenci değişim programları ile dışarıda okumaları sağlanır ve sayıları artırılabilir. Bu bürolar vasıtasıyla Japon üniversiteleri hakkında etraflı bilgi verilebilecektir. Bu amaçla Tunus, Kahire, Bonn, Moskova, Yeni Delhi, Haydarabat, Taşkent ve Hanoi (Vietnam) şehirlerinde hangi üniversitelerin büro açacakları da belirlenmiştir.

Benzer şekilde Malezya'da, Hindistan'da uluslararası üniversiteler başarılı bir şekilde kurulmuştur (Marmolejo, 2012a; 2012b).

Dünyanın en iyi üniversitelerinde yabancı öğrenci sayılarının yerli öğrenci sayılarına oranı lisans programlarında %10'a kadar çıkmaktadır. Lisansüstü programlarda ise bu oran %40'lara varmaktadır.

Üniversitelerin diğer üniversitelerden öğretim üyesi ve öğrenci alışverişi yapmaları gereklidir. Yabancı öğrenci ve yabancı öğretim üyesi alma teşvik edilmelidir.

Üniversite-Toplum ve Hükümet Bağları

Üniversiteler, kitapları ve diğer eserleriyle toplumun bilgi toplumu olmasına katkı sağlarken, sanayi, iş dünyası ve hükümetle bağlarını geliştirmeli ve sürdürmelidirler. Ayrıca üniversite mezunlarıyla ve emekli personeliyle diyaloglar çeşitli vesilelerle canlı tutulmalıdır.

Üniversite ile toplumun arasında iyi bağlar kurulabilmesi için her iki taraf da buna hazır olması gerekir.

Üniversitedeki kadrolar toplumu tanımaya çalışmalı, kendi konuları ile ilgili bilgileri toplamalı ve toplumun ihtiyaçlarını bilmelidirler. Sanayideki gelişmeler üniversite tarafından izlenmeli ve onlara katkı sağlama yolları aranmalıdır. Sanayideki İnsanlar da çalıştıkları konularda kimlerin uzman olduklarını, üniversite kadrolarının bilgi birikimlerinin durumunu bilmelidirler. İnsanların hangi konuda ve nasıl üniversiteden faydalanacakları şuurunun gelişmesi önemlidir. Üniversite çoğu zaman kendi mezunlarına bile o üniversitenin topluma hangi konularda ve nasıl katkı sağlayacağı mesajını verememektedir.

Üniversite ile toplum, sanayi ve hükümet arasındaki bağların kuvvetlenmesi ile hem toplumun ilerlemesine katkı sağlanır, hem de üniversiteler mali destekler ve tecrübe artışları ile gelişir. Kısaca olumlu etkileşim karşılıklı olur.

Üniversite mezunları, mensupları ve bütün toplum kesimleri ile sanayi, ticaret ve ekonomi yanında sosyal ve kültürel bağlarını da geliştirmelidir.

Değerlendirme

Üniversitelerin kalitelerinin belirlenebilmesi için ölçülebilir kriterler ortaya konmalıdır. Giriş kısmında açıklanmış olduğu üzere üniversiteleri sıralayabilmek için genellikle 6-15 kriter ortaya konmakta ve bunların her birine ağırlık katsayıları verilerek en iyi üniversiteler ortaya konmaktadır. Fakat bu değerlendirme-lerde alt yapıya bakılmamakta, sadece üniversitenin çıktılarına bakılmaktadır. Gerçekte sağlam altyapılar iyi sonuçlara ulaşmayı sağlamaktadır. Aslında bir üniversitenin iyi olduğunu gösteren pek çok kriter mevcuttur. Bu çalışmada 13 tane alt yapı ve çıktı kriteri için içine katılmıştır. Bu kriterler hakkında yukarıda açıklamalar yapılmıştır. Burada her bir kriter için bir ve birden fazla anket sorusu hazırlanarak kriterin ağırlığı için içine katılmış ve böylece bir değerlendirme yapılmak istenmiştir. Dikkate alınan kriterler ve bunlarla ilgili sorular Tablo 17'de verilmiştir. Bu sorulara verilecek cevaplara göre bir üniversite değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Tablo 17'deki üniversite anketine verilecek evet cevabı sayılarına göre üniversiteler sınıflandırılabilir. Tablo 18'de böyle bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre bir üniversitede 46 sorudan 40'dan fazla evet cevabı varsa çok iyi, 36-40 arasında evet cevabı varsa iyi üniversite olarak değerlendirilebilir. Üniversite ile ilgili sorular bunların altında evet cevabı varsa, üniversite iyi bir üniversite olarak sayılamaz. Bu inceleme bir üniversitenin altyapı ve hizmetlerindeki eksikliklerinin tespiti, giderilmesi ve takibi için de kullanılabilir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'de bir üniversitenin iyi üniversite olması için gerekli kriterler ve altyapılar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye'de üniversitenin kuruluşu dikkate alınarak ve dünyadaki en iyi üniversiteler esas alınarak kriterler belirlenmiştir. Bu incelemede, üniversite hakkında genel bilgiler sunulduktan sonra iyi bir üniversite olmak için gerekli görülen 1. Dil, 2. Tarih, 3. Temel bilimler, 4. Özgün ekol, 5.

Tablo 17: İyi Üniversite Olma Kriterleri

Sıra No	Kriter	Kriterle İlgili Sorular	Evet/ Hayır
1	Dil	Türk Dili ve Edebiyatı bölümü var mı ve bu bölümün öğretim üyelerinin ders yükü haftada 10 saatten az mı?	
2		Üniversite bölümlerindeki derslerin en az %70'inde Türkçe ders kitabı seçilip okutuluyor mu?	
3		Her öğrencinin en az bir yabancı dili okuyup anlayacak ve bir rapor yazacak kadar öğrenmesi sağlanıyor mu?	
4		En az iki yabancı dil bölümü var mı ve bu bölümlerde öğretim üyelerinin ders yükü haftada 10 saatten az mı?	
5	Tarih	Tarih bölümü var mı ve bu bölümün öğretim üyelerinin ders yükü haftada 10 saatten az mı?	
6	Temel Bilimler	Matematik bölümü var mı, bu bölümde öğretim üyelerinin ders yükü haftada 10 saatten az mı?	
7		Temel bilim bölümleri (fizik, kimya ve biyoloji) var mı bu bölümlerde öğretim üyelerinin ders yükü haftada 10 saatten az mı?	
8		Bağımsız istatistik bölümü var mı, bu bölümde öğretim üyelerinin ders yükü haftada 10 saatten az mı?	
9	Özgün Ekol	Üniversitenin her hangi bir bölümünde belli bir kolda dünya çapında bir özgün ekol oluşmuş mu?	
10	Bölüm	Her bölüm üniversite dışından bir kurum tarafından kredilendirilmiş mi?	
11		Her laboratuvar üniversite dışından bir kurum tarafından kredilendirilmiş mi?	
12		Üniversitede fen bilimlerinde (Science), sosyal bilimlerde (Social science) ve güzel sanatlarda en az birer bölüm var mı?	
13	Enstitü	Her lisansüstü programda o alanda uzman en az 5 öğretim üyesi var mı?	
14		Her lisansüstü programda derslerde en az 10 hafta ders, 3 ödev ve 3 sınav yaptırılıyor mu?	
15		Her lisansüstü programda derslerin en az %50'sinde dersin başında yazılı ders notu dağıtılıyor mu?	
16		Lisansüstü öğrencilerin en az %30'na burs veriliyor mu?	
17	Bilgi Kaynakları	Üniversite kütüphanesinde toplam kitap sayısı 500000 ciltten fazla mı?	
18		Üniversite kütüphanesinde bölüm başına düşen Türkçe yayın sayısı 30000' den fazla mı?	
19		Kütüphanedeki başvuru yayın sayısı toplam yayın sayısının %10'undan fazla mı?	
20		Kütüphanede bölüm başına en az 300 dergi aboneliği var mı?	
21		Kütüphane her gün en az 16 saat ve herkese (halka) açık mı?	
22	Mali Kaynaklar	Kamu bütçesi dışından sağlanan yıllık gelir, kamu bütçesinin %30'unu aşıyor mu?	
23		Öğretim üyesi başına düşen araştırma projelerinin yıllık tutarı bir profesörün yıllık maaşının %20'sini aşıyor mu?	

Sıra No	Kriter	Kriterle İlgili Sorular	Evet/ Hayır
24	Öğretim Üyesi	Öğretim üyelerinin en az % 50'si çalıştığı üniversite dışındaki bir üniversiteden doktorasını almış mı?	
25		Öğretim üyelerinin en az % 50'si 2 yıl veya daha fazla yurt dışında bir üniversitede çalışmış mı?	
26		Öğretim üyelerinin her birine her yarıyılıda düşen ders yükü en az 2 saat, en çok 10 saat midir?	
27		Öğretim üyelerinin görüşlerini ve edindikleri bilgileri rahatça söyleme ve yazma hürriyetleri var mı?	
28		Öğretim üyesi maaşları devlet memurlarından daha yüksek midir?	
29		Öğretim üyelerinin %80'den fazlası tam zamanlı mıdır?	
30		Öğretim üyelerinin en az yarısına oturacak konut sağlanıyor mu?	
31	Personel	Çalışan personelin en az yarısına oturacak konut sağlanıyor mu?	
32	Öğrenci	Öğrencilerinin giriş taban puanı aynı tür puanlı aday sayısının (başvuru sayısının) %25'i içinde kalan bölüm sayısı, toplam bölüm sayısının %60'ını aşıyor mu?	
33		Her bölümde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 15'ten az mı?	
34		Her bölümde öğrenci sayısı 20'den az olan sınıf sayısı %75' i aşıyor mu?	
35		Bölümdeki her derste en az 10 hafta ders, 3 ödev ve 3 sınav yaptırılıyor mu?	
36		Toplam öğrenci sayısının en az %45'ine kampusta veya yürüme mesafesinde kalacak yer sağlanıyor mu?	
37	Bilimsel Yayın	Son 5 yılda uluslararası hakemli dergilerde (SCI ve SSCI kapsamlı) fen dallarında bir yılda öğretim üyesi başına ortalama en az 0,70; sosyal dallarda en az 0,3 yayın yapılmış mı?	
38		Son 5 yılda biten her doktora tezinden 2 yıl içinde uluslararası hakemli dergilerde en az 0,50 yayın yapılmış mı?	
39		Son 5 yılda biten her yüksek lisans tezinden 2 yıl içinde ulusal kongrelerde ortalama en az 0,5 bildiri sunulmuş mu?	
40	Atf Sayısı	Son 5 yılda uluslararası hakemli dergilerde her bir öğretim üyesinin yayınlarına yılda ortalama en az 2 atf yapılmış mı?	
41	Patent	Son 5 yılda üniversitede en az 1 patent hazırlanıp patent hakkı alınmış mı?	
42	Dışa Açılma ve Tanıtım	Üniversitenin ve öğretim üyelerinin iletişim hatları dünyaya açık ve güncel mi?	
43		Öğretim üyelerinin en az %2'si yabancı uyruklu mu?	
44		Öğrencilerin en az %5'i yabancı uyruklu mu?	
45		Üniversitenin yurt dışında en az 1 tane irtibat, tanıtım ve başvuru bürosu var mı?	
46	Toplumla Bağ	Üniversite topluma, mezunlarıyla ve emekli personeliyle sistematik bağlar kuruyor mu?	

Tablo 18: Üniversite Sınıflandırması

Evet Sayısı	Puanı	Sınıfı
40'dan fazla	4,1 - 5,0	Çok iyi (Seçkin)
36 – 40	3,6 - 4,0	İyi
31 – 35	3,1 - 3,5	Orta
26 – 30	2,6 - 3,0	Zayıf
25 ve daha az	0,0 - 2,5	Çok zayıf

Üniversitede Bölüm, 6. Enstitü, 7. Bilgi kaynakları ve iletişim, 8. Mali kaynaklar, 9. Öğretim üyesi ve çalışan personel, 10. Öğrenci, 11 Bilimsel yayınlar, atf ve patent, 12. Tanıtım ve dışa açılma, 13. Üniversite- toplum ve hükümet bağları şeklinde 13 kriter ortaya konmuştur. Bu kriterlerle ilgili bir veya birden fazla anket sorusu hazırlanarak bir üniversitenin iyi olup olmadığının değerlendirilebileceği bir kriterler serisi oluşturulmuştur. Ayrıca bu kriterlerdeki sorulara verilen cevaplara göre herhangi bir üniversitenin durumu için bir puanlama sistemi kurulmaya çalışılmıştır. Dünya literatüründe bu konu ile ilgili yapılmış bir

çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan buradaki inceleme konusunda yapılan ilk çalışma niteliğindedir.

Bu çalışma ile insanların, özellikle öğrenci, öğrenci velisi ve iş adamlarının üniversiteleri daha iyi tanımları amaçlanmıştır. Ayrıca her üniversite burada verilen kriterleri kullanarak kendi üniversitesinin veya herhangi bir bölümünün kalite durumunu tespit edebilir, değerlendirebilir, hatta iyileştirmeler için adımlar atabilir.

Bu çalışma ile Türkiye’de üniversite standartlarının oluşmasına, kalitenin yükseltilmesine ve üniversitelerin birbirleri ile yarışır hale gelmelerine destek verilmek istenmiştir. Bunların yanında iyi üniversite fikrinin toplumda yaygınlaşmasına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Teşekkür

Çalışma sırasında beni teşvik eden, kaynaklar sağlayan ve tavsiyelerde bulunan Prof. Dr. M. Cengiz Dökmeci’ye çok teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Ağırlioğlu, N. (2012a). Dünyada En İyi 400 Üniversite (yayınlanmadı).
- Ağırlioğlu, N. (1999). Engineering and Technology Degrees in Turkey and USA. 28. International Symposium on Engineering Education in the Third Millennium, İstanbul, Vol. 2, pp. 1097-1102,
- Ağırlioğlu, N. (2001). İstanbul’a Merkez Kütüphane. Haliç 2001 Sempozyumu, İstanbul, s.318-328.
- Ağırlioğlu, N. (2011). Su ve Su Mühendisliği Hedefleri. *Yapı Dünyası*, 15 (Ekim-Kasım-Aralık), 8-24.
- Peterson’s Graduate Schools in the U.S. 2011. Erişim: http://www.amazon.com/gp/product/B003SE7ZU8/ref=pf_rd_p=1278548962&pf_rd_s=lpo-top-stripe-1&pf_rd_t=201&pf_rd_i=B005Q5PRQ6&pf_rd_m=ATVPDKIKXODER&pf_rd_r=16J5HV3W7RHAH6FENROE
- Peterson’s Graduate Programs in Engineering & Applied Sciences 2012. Erişim: <http://www.amazon.com/Graduate-Programs-Engineering-Petersons-ebook/dp/B007A4CPTI>
- Ağırlioğlu, N. (1997). Türkiye Üniversitelerinde Verim. İstanbul: Mühendisler Vakfı Yayını.
- Peterson’s Four-Year Colleges 2012. Erişim: <http://www.amazon.com/Four-Year-Colleges-2012-Petersons/dp/0768932793>
- Peterson’s Two-Year Colleges 2012. Erişim: <http://www.petersons.com/college-search/college-guide-two-year.aspx>
- Ağırlioğlu, N. (2012b). Türkiye’de Lisansüstü Öğretimi (yayınlanmadı).
- Atalay, B. (2006). Divanü Lüğati’t – Türk. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Altan, H. (2008). 1869 Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 271–283.
- ACRL Research Planning and Review Committee. (2012). Top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*, 73(6), 311-320.
- Çeçen, K. (1990). İstanbul Teknik Üniversitesinin Kısa Tarihçesi. İstanbul. İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi yayını No:7.
- Demir, N. (2011). Türkiye-Avusturya Eğitim İlişkileri (Educational Relationship between Turkey and Austria). *ZFWT, Zeitschrift für die Welt der Türken, (Journal of World of Turks)*, 3(3), 5-23.
- Fermi, L. (1968). Illustrious Immigrants: The Intellectual Migration from Europe 1930-1941. Chicago: The University of Chicago Press.
- Goldberger, M.L., Maher, B.A., & Flatten, P.E. (1995). Reseach-Doctorate Programs in the United States: Continuity and Change. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Karaca, M. (2012). İstanbul Teknik Üniversitesi ve Mühendislik Tarihimiz. İstanbul, İTÜ Yayınları
- Leggon, C.B. (1997). The Scientist as Academic. *Daedalus*, 126(4), 221-244.
- Levine, A. (1997). How the Academic Profession is Changing. *Daedalus*, 126(4), 1-20.
- Lewis, B. (2011). The Emergence of Turkey. (Çeviren, Tuna B.), Modern Türkiye’nin Doğuşu.
- Marmolejo, F. (2012a, April 11). How Do You Build an International University From Scratches? (Part 1). The Chronicle of Higher Education. Erişim: http://chronicle.com/blogs/worldwise/newuniversitiespart_i/29338
- Marmolejo, F. (2012b, May 14). How Do You Build an International University From Scratches? (Part 2), Cases in India. The Chronicle of Higher Education. Erişim: http://chronicle.com/blogs/worldwise/newuniversitiespart_ii/29496
- Namal, Y., & Karakök T. (2011). Atatürk ve Üniversite Reformu. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 27-35.
- Namal, Y. (2012). Türkiye’de 1933-1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 14-19.
- Schwartz, P. (1951). İstanbul Üniversitesinin bugünkü durumu ve istikbali: 1950-1951, 55 sayfa, Rapor.
- Selçuk S. (2009). Önce Dil. İstanbul, Tuva Yayınları.
- Sinanoğlu, O. (2002). Bir NewYork Rüyası/Bye-Bye Türkçe. 4. Baskı, İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Webster’s New Twentieth Century Dictionary (1979), (Unabridged), second Edition, Edinburg, William Collins Publishers Inc.
- Widmann, H. (2000). Atatürk ve Üniversite Reformu. (Çeviren, Kazancıgil A. ve Bozkurt S.), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yüksek Mühendis Mektebi, Müfredat Programları, 1937-1938 Tedris Senesi. İstanbul, 1937.